

BELSŐ BIZTONSÁGI ALAP

Az Európai Unió
támogatásával

NEMZETKÖZI MIGRÁCIÓS SZERVEZET
ORSZÁGOS RENDŐR-FŐKAPITÁNYSÁG
TRAUMAKÖZPONT NONPROFIT KÖZHASZNÚ KFT.

**„BBA-5.1.6/10-2019-00001 - Ne hagyd, ne tedd! - emberkereskedelem elleni
kampány”
projekt keretében**

**AZ EMBERKERESKEDELEMMEL KAPCSOLATOS TÁRSADALMI
TUDATOSSÁG, INFORMÁLTSÁG FELMÉRÉSE**

KUTATÁSI JELENTÉS

Budapest, 2022. augusztus 31.

A KUTATÁST AZ ADAMSKY BY POSITIVE KFT. VÉGEZTE.

KUTATÁSVEZETŐ: POLONYI GÁBOR

A KUTATÁSI JELENTÉS SZERZŐJE: POLONYI GÁBOR

A jelentésben leírtak a szerző nézeteit tükrözik, azok nem tekinthetők a Belügyminisztérium vagy az Európai Bizottság hivatalos állásfoglalásának, ők nem tehetőek felelősek az abban foglaltakért.

TARTALOM

Vezetői összefoglaló.....	4
1. Bevezetés.....	8
1.1. A kutatássorozat célja.....	8
1.2. Jelen tanulmány tárgya.....	8
1.3. Módszertan.....	9
1.4. Az adatok ismertetésének módja.....	11
2. Az emberkereskedelem típusai, fogalmi kerete.....	11
2.1. Asszociációs mező.....	11
2.2. Az emberkereskedelem megvalósulási formái (bűncselekmény típusok).....	13
3. Információforrások: az emberkereskedelemmel kapcsolatos közvetlen vagy közvetett ismeretek.....	15
3.1. Az emberkereskedelem, mint témakör médiabeli megjelenése, súlya.....	15
3.2. A megkérdezettek közvetlen, személyes környezetéből származó ismeretei.....	16
4. Az emberkereskedelemmel kapcsolatos társadalmi célú reklámok/kampányok.....	18
4.1. A kampányok elérési mutatója.....	18
4.2. A kampányok kommunikációs csatornái.....	19
5. Az emberkereskedelem, mint problémakör súlyossága.....	20
6. A kínálati oldal nagysága.....	22
6.1. A közvélemény hogyan látja az aktuális helyzetet.....	22
6.2. A közvélemény milyen változásokat vár a közeljövőben.....	24
7. Az emberkereskedelem áldozatainak (a kínálati oldalnak) az összetétele.....	24
7.1. A munkacélú kizsákmányolás áldozatai (társadalmi-demográfiai profil).....	24
7.2. A szexuális célú kizsákmányolás áldozatai (társadalmi-demográfiai profil).....	25
7.3. Vélemények az emberkereskedelem áldozatainak életkörülményeiről, anyagi/érzelmi háttéréről ..	26
8. Ismeretek a toborzási technikákkal kapcsolatban.....	28
8.1. A technikák ismerete a munkacélú kizsákmányolás esetében.....	28
8.2. A technikák ismerete a szexuális célú kizsákmányolás esetében.....	29
9. Online tudatosság.....	30
9.1. A közösségi oldalak használata – kockázati elemek.....	32
9.2. (Online) álláshirdetések – kockázati elemek.....	35
10. Az állami intézményi háttérrel az emberkereskedelem elleni harcban.....	40
10.1. Intézményi felelősség az áldozattá válás folyamatában („pre-szakasz”).....	40
10.2. Intézményi háttér az emberkereskedelem áldozatainak segítésében („post-szakasz”).....	41

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

- Az emberkereskedelem kifejezetten negatív konnotációjú fogalomként és elítélendő cselekményként jelenik meg a közvéleményben. Az emberkereskedelemmel kapcsolatos lakossági asszociációs mezőben nagyon gyakran jelenik meg a szervezett bűnözés mint kifejezés, az erőszak alkalmazása, a fogva tartás, a kizsákmányolás. A fogalomhoz sokan egyből hozzákapcsolják a prostitúciót, a prostituáltak futtatását.
- Alapvetően az emberkereskedelmet övező erőszakos jellegű cselekmények juttatják el a felmérésben érintett tevékenységeket (munkacélú, illetve szexuális célú kizsákmányolás) abba a stádiumba, hogy a kérdezettek bűncselekményként tekintsenek rájuk. A munkacélú kizsákmányolás esetében ezzel párhuzamosan megjelenik a véleményekben az is, hogy itt az áldozatot komoly anyagi veszteségek is érik, tehát itt ez a két sérelemtípus kéz a kézben jár. A szexuális célú kizsákmányolás esetében az áru- pénzviszony oldaláról történő megközelítés már sokkal gyengébb, itt a megítéléseket inkább az erőszakkal kapcsolatos toposzok uralják. A szexuális célú kizsákmányolásnál azonban további elemek rakódnak rá még a fogalomra, pl. a családon belüli erőszak, a kapcsolati erőszak, amelyek új megvilágításba is helyezik ezt a cselekményt, ahol az elkövető és áldozat lehet, hogy közelebbi családi, rokoni kapcsolatban áll egymással.
- Az emberkereskedelemnek nagyon sokféle megvalósulási formája lehet, de a kérdezettek a vizsgált két fő alakzat közül elsősorban a szexuális célú kizsákmányolást kapcsolják a fogalomhoz, és csak másodsorban a munkacélú kizsákmányolást. Az adatokból az is egyértelmű, hogy a közvélemény nagyon érzékenyen reagál mindazokra az esetekre, ahol az áldozat gyermekkorú: a legtöbben az emberkereskedelem megvalósulását a gyermekekkel való kereskedésben látják manifesztálódni.
- Bár az emberkereskedelmet a megkérdezettek inkább a szexuális célú kizsákmányolással azonosítják, a személyesen ismert példák némileg jobban kapcsolódnak a munkacélú kizsákmányoláshoz. Míg a megkérdezettek 15%-a hallott már közvetlen lakókörnyezetében olyan esetről, vagy tud konkrétan valakiről, aki munkacélú kizsákmányolás áldozata, addig 12%-a hallott olyan esetről, ahol az áldozatot szexuálisan zsákmányolják ki. (Minél fiatalabb valaki, minél alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezik valaki, és minél kisebb településen lakik valaki, annál valószínűbb, hogy találkozik ilyen esettel, lát ilyen sértettet vagy hall ilyen áldozatról.)
- Abban, hogy más-más hangsúlyok jelentkeznek általában, ha az emberkereskedelemre gondolnak a kérdezettek, illetve, ha a közvetlen környezetükből indulnak ki, szerepet játszik az is, hogy a megkérdezettek számára alapvetően a média szállítja az emberkereskedelemmel kapcsolatos információkat és a média feltehetően nagyobb hangsúlyt helyez azokra az esetekre, amelyeknek szexuális töltete van. Az emberek inkább azon a véleményen vannak, hogy az emberkereskedelemmel kapcsolatos témák megjelenési gyakorisága a médiában nem változott a közelmúlthoz képest, tehát beállt egy bizonyos szintre. Pedig igény volna az ilyen típusú információk iránt, mert a megkérdezettek relatív többsége szerint a média túl keveset foglalkozik ezzel a témakörrel.
- A felmérés során a megkérdezettek 42%-a mondta azt, hogy az elmúlt félévben hallott akár a médiában (pl. sajtóban, tévében, interneten, stb.), akár a környezetében emberkereskedelemmel kapcsolatos hírről. Az év végére tervezett hatásmérés szempontjából ez a mutató egy fontos indikátorszám lehet majd. Ugyanúgy, ahogy az is, hogy hányan hallottak/láttak az elmúlt félévben

a médiában olyan társadalmi célú reklámot/kampányt, amely az emberkereskedelem veszélyeire hívta fel a figyelmet. A kiinduló helyzet alapadata meglepően magas: 34%-nyian tudnak ilyen országos/helyi kampányról, vagy éppen feltételezik azt, hogy egy ilyen kampány lezajlott.

- Az emberkereskedelem meglehetősen súlyos problémaként jelentkezik a megkérdezettek körében (az 1-5-ig terjedő skálán a probléma súlyossága átlagosan 3,99 pont). A közvélemény problémaérzékelésében az elmúlt években ez a témakör komoly mértékben erősödött, mert az index 2018-ban még csak 3,55 pontot mutatott. Az emberkereskedelmen belüli legfontosabb megvalósulási formák (munkacélú és szexuális célú kizsákmányolás) megítélése még kritikusabb. és ezen belül a kérdezettek egy árnyalattal nagyobb problémának tartják a szexuális célú kizsákmányolást, mint a munkacélú kizsákmányolást. A veszélyeztetettebbnek tartott társadalmi csoportokban (fiatalok és alacsony végzettségűek) az indexek az átlagnál magasabb értékeket vesznek fel, és körükben a szexuális célú kizsákmányolás kifejezetten hangsúlyos problémakörként jelentkezik.
- A közvélemény a kínálati oldal nagyságával kapcsolatban, az áldozattá válók számáról kevés kézzel fogható információval rendelkezik. A megkérdezettek abban a tekintetben sem akarnak igazán állást foglalni, vajon európai viszonylatban hol állhatunk az áldozatok számát illetően, de akik válaszolnak az ezzel kapcsolatos kérdésre, azok szerint az áldozatok számát tekintve Magyarország az európai átlag alatt lehet, vagy kb. azonos szinten lehetünk az európai átlaggal. Azzal kapcsolatban már inkább tudnak választ adni a kérdezettek, vajon az áldozatok között kik lehetnek többen: a munkacélú vagy szexuális célú kizsákmányolás áldozatai. Kétszer annyian vannak azon a véleményen, hogy a szexuális céllal kizsákmányoltak száma a nagyobb, szemben azok véleményével, akik szerint a munkacélú kizsákmányoltak száma a meghatározóbb. Akik becslésekbe bocsátkoznak, azok túlnyomó többsége azon a véleményen van, hogy mind a munkacélú, mind a szexuális céllal történő kizsákmányoltak száma egyértelműen nőni fog a jövőben.
- Ha a megkérdezettek az emberkereskedelem áldozatainak a profilját próbálják megrajzolni, akkor a munkacélú és a szexuális célú kizsákmányoltak profilja élesen elválik egymástól, igaz vannak közös vonások is, és ezek a közös vonások a problémakör erős gazdasági meghatározottságára utalnak (szegénység, mélyszegénységben élés, stb.). A munkacélú kizsákmányolás gazdasági meghatározottságát jól mutatja, hogy a közvélemény a lehetséges áldozatokat olyan háttérrel jellemzi, ahol a hangsúly a gazdasági lecsúszottságra, az anyagi nehézségekre helyeződik (munkanélküliek, hajléktalanok, eladósodottak, stb.). A szexuális céllal kizsákmányoltak esetében az áldozati profil megrajzolásakor elsősorban demográfiai azonosító jegyekből indulnak ki a kérdezettek: az áldozatok egyértelműen nők, bár vannak, akik a férfi áldozatokat is tipikusnak érzik, és ugyancsak erőteljes az életkori szegmentálás, a megkérdezettek szerint az áldozatok inkább fiatalok és kiskorúak, és nem középkorúak. Részben az életkori meghatározottságra utal, hogy az áldozatokat sokan kötik össze azokkal a fiatalokkal, akik gyermekotthonokban, nevelőotthonokban nőnek/nőttek fel.
- A kiszolgáltatottság strukturális jellegű és anyagi természetű okai mellett a kérdezettek szerint ugyanilyen fontos hajlamosító tényezők azok, amelyek kiszolgáltatottság és az áldozattá válás érzelmi vetületeihez tartoznak, mint például az áldozatok könnyű befolyásolhatósága, érzelmi labilitása, túlzott naivitása és az ebből adódó könnyű manipulálhatósága.

- Az áldozattá válás folyamatát meghatározó bekerítési/toborzó technikákkal kapcsolatban a megkérdezettek viszonylag nagyfokú tájékozottsággal rendelkeznek mind a munkacéllal, mind a szexuális céllal kizsákmányoltak esetében, hiszen szinte majdnem mindenki ki tud emelni legalább egy ilyen technikát. Szóba kerülnek a tudatos megtévesztések, becsapások, és ezek mellett sokan teljes mértékben el tudják képzelni, hogy valamilyen durvább eszközzel élhetnek az emberkereskedők: például az áldozatot elrabolják, adásvétel tárgyává teszik, rászoktatják kábítószerre vagy alkoholra. Az adatok szegmentációs bontása arra hívja fel a figyelmet, hogy a potenciálisan veszélyeztetett célcsoportba tartozók (fiatalabbak, iskolázatlanabbak) informáltsága a kérdésben az átlagosnál sokkal alacsonyabb.
- A kérdőíves kutatások adatai szerint az elmúlt években egyértelműen emelkedett a megkérdezettek körében a potenciális online veszélyeket, kockázatokat rejtő digitális tevékenységek gyakorlása és ezzel párhuzamosan nőtt a közösségi médián keresztül történő ártó szándékú kapcsolatfelvételek száma. A kérdőívben felsorolt online veszélyek, kockázatok egy része típusában, jellegében, igen közel áll azokhoz a megkeresésekhez is, amelynek háttérében akár emberkereskedelmi célzatú kapcsolatfelvétel is állhat (pl. hamis online profillal való kommunikálás, fenyegetés, hogy egy titkolt dolgot az interneten körbe fognak küldeni mindenkinek, stb.). Az adatok azt mutatják, hogy a potenciálisan veszélyeztetett célcsoportokban (fiatalok, alacsony iskolázottságúak) a vizsgált kockázatok, veszélyhelyzetek sokkal gyakrabban fordulnak elő.
- A kockázati elemek egy sajátos csoportját jelentik azok az esetek, amikor valaki egy nagyon kedvező álláslehetőségről hall, vagy egy ilyen ajánlattal keresik meg. Ha az internetes álláshirdetések ártó szándékkal készültek, azok a potenciálisan veszélyeztetett célcsoport (fiatalok, iskolázatlanok) tagjait inkább megvezethetik. Körükben 30-40%-nyian bevállalnák azokat az álláslehetőségeket, ahol pl. a külföldi munkavállalást úgy hirdetnék meg, hogy az állás betöltésének nem volna feltétele az idegen nyelv tudása, vagy a hirdetésben csak egy telefonszám vagy egy jelige lenne megadva, vagy a hirdetésből nem derülne ki a fizetés nagysága, a hirdető cég neve. Az álláshirdetések tudatos „olvasásával” kapcsolatban viszont örömteli tény, hogy az elmúlt években jelentős mértékben megemelkedett azok aránya, akik nem ugranának egyből egy kecsgetőnek gondolt, de azért veszélyeket is magában hordozó hirdetésre. Míg 2018-ban még 45%-nyian mondták azt, hogy egy ilyen esetben inkább kivárnának, megpróbálnának valahogy utánanézni, milyen cég állhat a háttérben, addig 2022-ben már 64%-nyian. Ezek az adatok az online tudatosság jelentős mértékű megerősödését mutatják és ez a fajta fejlődéstörténet a veszélyeztetettebb társadalmi csoportokban (18-49 évesek és alapfokú végzettséggel rendelkeznek) is megfigyelhető.
- Az emberkereskedelem elleni küzdelem kapcsán az intézmények szerepvállalásáról szóló adatok azt mutatják, hogy mind az áldozati lét kezdeti szakaszában – hogy lehetne megakadályozni, hogy valaki áldozattá váljon, kinek van ebben felelőssége – és zárószakaszában, amikor az áldozat megpróbál kikerülni, kilépni a számára terhes folyamatból, a megkérdezettek a legnagyobb fontosságot a rendőrségnek tulajdonítják. A kezdeti szakaszban a megkérdezettek még sok szereplős térként definiálják az intézményi kört, ahol a rendőrség mellett megvan a maga felelőssége a szociális intézményeknek, az oktatási szférának vagy a civil szervezeteknek is. Sőt a megkérdezettek legnagyobb része azon a véleményen van, hogy legtöbbit az áldozatok családjai tehetnének, az ő felelősségük a legnagyobb abban, hogy ki válik, vagy éppen nem válik áldozattá. Ehhez képest az áldozati lét zárószakaszában, amikor az áldozat megpróbál kikerülni, kilépni a számára terhes folyamatból, az állami intézményrendszer szerepvállalását eléggé egypólusúnak

látják a kérdezettek. Ebben a szakaszban tulajdonképpen majdnem mindenki elsősorban rendőrségi feladatként definiálja a probléma kezelését, megoldását. Ha valaki áldozattá válik vagy valaki ilyen esetről szerez tudomást, akkor a megkérdezettek túlnyomó többsége szerint az érintetteknek segítségért a rendőrséghez kell fordulniuk.

1. BEVEZETÉS

1.1. A kutatássorozat célja

A Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM) szervezésében, az Országos Rendőr-főkapitányság és a Traumaközpont Közhasznú Nonprofit Kft. partneri közreműködésével a „BBA-5.1.6/10-2019-00001 - Ne hagyd, ne tedd! - emberkereskedelem elleni kampány” c. projekt keretében a beszerzési pályázat nyertese, az Adamsky by Positive Kft. több kutatást is végez.

A pályázati kiírásban megfogalmazott többemű kutatássorozat azt a célt tűzte ki maga elé, hogy bemutassa a szakmai közvélemény, illetve a szélesebb értelemben vett társadalmi („laikus”) közvélemény milyennek látja az emberkereskedelem keresleti és kínálati oldalát. A kutatások ezen oldalak részletes feldolgozásával támpontokat, ötleteket kívántak nyújtani a projekt keretében megvalósuló országos kommunikációs kampány számára.

Az előzetesen definiált kutatási célok eléréséhez a projekten belül három fő tematikai irány volt meghatározva:

1. Az emberkereskedelemmel kapcsolatos társadalmi tudatosság, informáltság felmérése
2. Az emberkereskedelemmel kapcsolatos társadalmi attitűdök felmérése
3. Az emberkereskedelem keresleti oldalára vonatkozó felmérés

Az egyes kutatásokon belül a felhasználandó kutatási eszköztár is meg volt határozva. Ennek következtében a társadalmi tudatosság feltérképezése alapvetően kvantitatív kutatási eszközökkel történt meg. Az emberkereskedelem keresleti oldalára vonatkozó felmérés kvalitatív kutatási eszköztárral operált. Az emberkereskedelemmel kapcsolatos társadalmi attitűdök felmérése pedig kombinált eszköztárral, kvalitatív és kvantitatív kutatási eszközökkel dolgozott egyszerre.

1.2. Jelen tanulmány tárgya

Jelen tanulmány a társadalmi tudatosság, informáltság kérdéskörével foglalkozik. A tanulmányt megalapozó kvantitatív kutatás alapvetően az emberkereskedelemmel kapcsolatos lakossági ismereteket, a tájékozottság különböző szintjeit próbálta meg felmérni. A 2022 júliusában lefolytatott kutatás báziskutatásként is értelmezendő, mert az év végén a kutatás legfontosabb kérdései újra le lesznek kérdezve, aminek segítségével a kétlépcsős kutatási modul az ősszel futó társadalmi kampány hatásméréseként is értelmezhető: a reklámkampány közvetlenül vagy közvetve milyen változásokat indukál a célközönség véleményében, ismereteiben.

A pályázati kiírás a társadalmi tudatosság és informáltság témakörén belül meghatározott konkrétan vizsgálandó kérdésköröket, úgymint pl. az általános tájékozottság, az online felületeken előforduló toborzási technikák, kizsákmányolás típusai, tények és számadatok, stb.), és a tudatosságot két metszetben határozta meg: *„A kutatás során mind a jelenséggel kapcsolatos általános tájékozottságot (társadalmi tudatosság), mind az online felületeken előforduló toborzási technikák (pl. álláshirdetések esetében) vonatkozásában meglévő tudatosságot (online tudatosság) szükséges felmérni.”*¹

E kutatási tematikát követte részben egy korábbi, a „BBA-5.4.4.-16-2016-0001 azonosítószámú - Tudj róla! - Kampány az emberkereskedelem visszaszorítása érdekében” néven futó projekt is, így jelen kutatás kapcsán a kérdőív összeállításakor az előző projektben lefolytatott kutatás eredményeire, következtetéseire

¹ lásd erről at IOM_BBA_Felhivas dokumentumot (30. oldal)

is lehetett támaszkodni. Mivel e korábbi, 2018-as kutatást is e pályázat nyertese bonyolította le, a mostani felmérés során az akkori kutatás fontosabb kérdéseit beépítettük a kérdőívbe, megteremtve ezzel a lehetőséget, hogy az adatokat egy hosszabb idődimenzió mentén is be lehessen mutatni (ami aztán a későbbiekben kiegészülhet az évvégi hatásmérés legfrissebb adataival is).

Jelen kutatás több ponton is, plusz témakörök bevonásával, új elemzési szempontokat is megnyit. Míg a korábbi felmérés az emberkereskedelem témakörét összességében vizsgálta, az új kutatás külön-külön próbálta a munkacélú és a szexuális célú emberkereskedelemmel kapcsolatos véleményeket, ismerteteket feltérképezni. A kérdőívben az érintett kérdések előtt egyébként tájékoztattuk a kérdezetteket röviden a vizsgált fogalmak tartalmáról:

- szexuális célú kizsákmányolás: *„amikor valakit szexuális szolgáltatás nyújtására kényszerítenek, és ezért az illető semmilyen vagy csak nagyon kevés ellenszolgáltatást kap, illetve korlátozhatják a szabad mozgását, bezárhatják, bántalmazhatják őt”*
- munkacélú kizsákmányolás: *„amikor valakit munkavégzésre kényszerítenek, az illető ezért nem kap rendes fizetést, illetve korlátozhatják a szabad mozgását, bezárhatják, bántalmazhatják őt, ez akár ház körüli rabszolgaságot („csicskáztatás”) is takarhat, egyes esetekben az áldozat előzetesen beleegyezik a tevékenység végzésébe, azonban annak valós körülményeit elhallgatják előle”*

1.3. Módszertan

A pályázati kiírásnak megfelelően a társadalmi/online tudatosság felmérése egy 1000 fős, a felnőtt lakosságra országos reprezentatív mintán történt meg. Módszertanilag a kiírás kétfajta lehetőséget kínált fel, a kutatás telefonos (CATI) vagy online (CAWI) módon történő lebonyolításának a lehetőségét. A kutatás – részben költséghatékonysági, részben időbeli és szakmai okok miatt (utóbbi esetben gondoljunk csak arra, hogy a kutatás részben az online tudatosságot akarta felmérni) – CAWI technológiával történt, egy országos lefedettségű, majd’ 200.000 tagot magába foglaló online panelminta bevonásával.

Az online panelminta használata randomizált interjúalany kiválasztással, egy véletlenszerűségeen alapuló mintavétellel valósult meg. Ahhoz azonban, hogy a megkérdezettek válaszai valóban reprezentálják a felnőtt lakosság véleményét, a mintavétel során előforduló esetleges eltéréseket utólag korrigáltuk, és az online kutatás mintáját hozzáigazítottuk (besúlyoztuk) a teljes felnőtt lakosságon belül jelentkező perem eloszlásokhoz hasonlóan (a kérdezettek neme és életkora tekintetében keresztkvótát alkalmaztunk). A súlyozás során bázisnak a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) 2016-os Mikrocenzus adatait vettük.² A súlyozás révén a teljes minta nem, életkor, iskolai végzettség, településtípus és régió szerint reprezentálja az ország felnőtt lakosságát (1.sz. táblázat).

² <https://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/>

1.sz. táblázat

A lakossági felmérés (súlyozott) mintájának belső összetétele

(%-os megoszlás a társadalmi-demográfiai változók bontásában, N=1000)

a kérdezett neme		lakóhely	
férfi	47	Budapest	18
nő	53	megyeszékhely	18
a kérdezett életkora		egyéb város	35
18-29	18	község	29
30-39	17	KSH régió	
40-49	19	Közép-Magyarország	31
50-59	15	Közép-Dunántúl	11
60-xx	32	Nyugat-Dunántúl	10
a kérdezett iskolai végzettsége		Dél-Dunántúl	9
alapfok	45	Észak-Magyarország	11
középfok	33	Észak-Alföld	15
felsőfok	21	Dél-Alföld	13
összesen	100	összesen	100

A tervek szerint ugyanezen elvek mentén történik majd a mintakiválasztás az év végi hatásmérés alkalmával is, hogy az összehasonlíthatóság érdekében az adatfelvételek módszertanilag azonos elvek mentén készüljenek el.

Ahogy korábban említettük, lehetőség van jelen felmérés adatait egy korábbi, 2018-as – hasonló tematikájú - felmérés adataival is összevetni, itt azonban az összehasonlíthatóság kapcsán adódhatnak módszertani problémák. A 2018-as kutatás ugyanis személyes kérdezéssel (CAPI módon) történt meg, egy lakossági omnibusz kutatás keretén belül - ugyancsak 1000 fős, országos reprezentatív mintán. Az elmúlt évek technológiai változásai mellett a COVID helyzet is erőteljesen hozzájárult ahhoz, hogy az online jellegű kérdések, és az online elérési lehetőségek, egyre általánosabbá váltak Magyarországon. 2018-ban az internetpenetráció még nem volt olyan mértékű, mint jelenleg, és ebből következően az internethasználat sem. Akkor még sokan – különösen az idősebb korosztály tagjai - nem használtak internetet. Ez 2022-re jelentősen megváltozott. Míg 2018-ban a KSH adatai szerint a magyar lakosság 76%-a internetezett, addig 2020-ban már 85%-a³, és ez a trend feltehetően tovább folytatódott, és már elérheti, illetve meghaladhatja a 90%-ot is. Az NMHH egy kutatása szerint 2021-ben az aktív korú lakosság több mint 90 százaléka rendszeresen internetezett⁴, és e tábor nagysága az elmúlt egy év alatt még bővíthetett is. Napjainkban tehát egy online adatfelvétel szinte teljeskörű lefedettséget tud megvalósítani. Ez 2018-ban még nem volt így. Azért, hogy a két (2018-as és 2022-es) kutatás eredményeit módszertanilag megalapozottan vethessük össze, kizárva annak lehetséges torzító hatásait, hogy egy online és személyes jellegű kérdés nem ugyanazt a mintasokaságot éri el és fedi le, a 2018-as felmérés adatait jelen tanulmányban csak azokra vonatkozóan mutatjuk be, akik a felmérés időpontjában használtak internetet, és általuk reprezentáltuk az akkori felnőtt magyar lakosságot. (Úgy, mint a 2022-es felmérés során is.) Ez néhány százalékpontos eltérést jelenthet az eredetileg publikált 2018-as adatokban.

³ https://www.ksh.hu/stadat_files/ikt/hu/ikt0029.html

⁴ [https://nmhh.hu/cikk/229984/Kiderultek az internetezési szokások a 2 éves gyerek és a 85 éves idős ember is használja a netet](https://nmhh.hu/cikk/229984/Kiderultek%20az%20internetkezesei%20szokasok%20a%202%20eves%20gyerek%20es%20a%2085%20eves%20idos%20ember%20is%20hasznalja%20a%20netet)

1.4. Az adatok ismertetésének módja

A jelentésben leíró statisztikákat fogunk megadni. A statisztikai elemzéshez az IBM SPSS statisztikai programcsaládját használtuk (28. verziót).

A kvantitatív kutatás eredményeit általában táblázatos formában ismertetjük. Az adatokat kettős bontásban adjuk meg, egyrészt az összes megkérdezettre, a teljes mintára vetítve, másrészt a téma szempontjából relevánsabb célcsoportra szűkítve (18-49 évesek és alacsony (8 általános és/vagy szakmunkás) végzettségűek), azokra, akik elvben veszélyeztetettebbek lehetnek az emberkereskedelem szempontjából. A 2018-as kutatási projekten belül elkészült szakértői interjúk azt mutatták, hogy a szakértők szerint „*a leginkább veszélyeztetettek a 15-50 évesek illetve az alacsony iskolázottságúak/képzettségűek*”.⁵

Az adatok értelmezése során figyelembe kell venni, hogy ez utóbbi célcsoport (18-49 évesek és alacsony végzettséggel rendelkezők) számossága a teljes felnőtt lakosságon belül kb. 1,5-2 millió fő. Az emberkereskedelem valós és potenciális áldozatai valahol ennek a célcsoportnak az alsóbb szegmensében foglalhatnak helyet és számosságuk jóval csekélyebb lehet. Egy (1000 fős) lakossági közvélemény-kutatás keretében valós áldozatok elvben csak nagyon kis számban kerülhetnek be egy valószínűségi mintavétellel dolgozó adatfelvétel mintakeretébe. De az áldozatok bevonódására egy ilyen kutatásba már csak azért is kicsi az esély, mert ezek az emberek gyakran szabadságukban, mozgásukban, kapcsolattartásukban korlátozva vannak.

2. AZ EMBERKERESKEDELEM TÍPUSAI, FOGALMI KERETE

2.1. Asszociációs mező

Az emberkereskedelem kifejezetten negatív konnotációjú fogalomként és elítélendő cselekményként jelenik meg a közvéleményben. A felmérés során a megkérdezetteket megkértük arra, hogy kapcsolják össze a jelenséget bizonyos fogalmakkal, értéktartalmú állításokkal. Az emberkereskedelem asszociációs mezőjében nagyon súlyos tényállítások figyelhetők meg, úgy, mint pl. a szervezett bűnözés megjelenése, az erőszak alkalmazása, a kizsákmányolás (2.sz. táblázat).

A megkérdezettek egy ötfokú Likert-skála segítségével 1-5-ig adhattak értékelést, mennyire tartják jellemzőnek az általunk megadott fogalmakat az emberkereskedelemre: az 1-es azt jelentette, hogy egyáltalán nem tartják jellemzőnek, az 5-ös pedig azt, hogy nagyon jellemzőnek tartják. Az ilyen típusú „osztályozós” kérdéseknél, ha a válaszok összesített értékelése eléri a 4,0-s átlagot, akkor mondhatjuk azt, hogy az asszociációs mezőben az adott jellemvonás nagyon erőteljes, és konszenzus van abban a tekintetben, hogy az adott jellemvonás immanens része az emberkereskedelem fogalmának.

A legújabb felmérés során a tesztelt 9 fogalom közül öt érte el ezt a szimbolikus értéket (2018-ban a 7-ből 6, de a két felmérésben nem teljesen ugyanazok az állítások szerepeltek.) Közös vonása mindkét felmérésnek, hogy elsősorban a szervezett bűnözést, másodsorban az erőszakot és a prostitúciót, harmadrészt pedig a kizsákmányolást tartják jellemzőnek a kérdezettek erre a magatartási formára. Mindkét vizsgálati időpontban e jellemvonások sorrendje azonos volt – bár a pontszámokban voltak különbségek. (2022-ben a lista első felében az újonnan vizsgált fogva tartás is megjelenik új fogalmi elemként.)

⁵ forrás: <https://hungary.iom.int/sites/g/files/tmzbd1176/files/documents/Online%20tudatoss%C3%A1gr%C3%B3l%20sz%C3%B3l%C3%B3%20jelent%C3%A9s.pdf>

A prostitúció nagymérvű kiemelkedése a válaszokban azt mutatja, hogy az emberkereskedelmen belül a szexuális töltetű eseményeknek nagy hangsúlyt tulajdonítanak a kérdezettek.

És bár a többi vizsgált, lehetséges fogalmi elem értékelése a szimbolikus 4,0-s átlag alatt van, de azért ezek is magas pontszámokat érnek el (3,9). Egyedül a migráns léthelyzet az, amit nem annyira egyértelműen kapcsolnak össze az emberkereskedelemmel a megkérdezettek (3,7).

2.sz. táblázat

Ha ezt a szót hallja, hogy emberkereskedelem, akkor ehhez milyen fogalmakat, jelenségeket kapcsol? Kérem, értékeljen az iskolai osztályozás mintájára 1–5-ig, ahol az 5-ös azt jelenti, hogy nagyon jellemzőnek tartja rá, az 1-es pedig azt, hogy nem tartja jellemzőnek rá!

(átlagosztályzat)

	2018		2022	
	az összes megkérdezett	18-49 éves alapfokú végzettségű	az összes megkérdezett	18-49 éves alapfokú végzettségű
szervezett bűnözés	4,58	4,63	4,44	4,16
erőszak/bántalmazás	4,48	4,53	4,38	4,06
prostitúció	4,47	4,54	4,36	4,08
fogvatartás*	-	-	4,32	4,06
kizsákmányolás	4,36	4,27	4,26	3,87
szegénység*	-	-	3,97	3,92
éhezés, nyomor	4,17	4,19	3,95	3,87
drogfogyasztás	4,17	4,13	3,86	3,73
migránsok/migráció	3,96	3,90	3,72	3,71

* a 2018-as felmérésben ezek az itemek nem szerepeltek

Ha külön-külön vizsgáljuk az emberkereskedelmen belül a munkacélú és a szexuális célú kizsákmányolást, azt, hogy a kérdezettek az áldozatok szemszögéből hogyan látják ezt a bűncselekményt, ennek elkövetését, a két kizsákmányolás-típus kapcsán eltérő lakossági megközelítéseket lehet érzékelni.

Alapvetően az áldozat szemszögéből két aspektusból közelítenek a kérdéshez a kérdezettek. Az egyik dimenzió az erőszak különböző megjelenési formáit vonja össze: a bántalmazást, a megverést, a bezárást, stb.. A másik megközelítés a problémát áru- és pénzviszonyként ragadja meg, amikor az áldozatnak adott esetben nemcsak lelki-fizikai bántalmazást kell átélnie, hanem komoly anyagi veszteségek is érik (nem kapja meg a pénzét, járandóságát). Mind a munkacélú, mind a szexuális célú kizsákmányolás esetében nagyon hangsúlyos az erőszakkal kapcsolatos elemek megjelenése a válaszokban, tehát a lakossági percepciókban az emberkereskedelem kapcsán ez a leghangsúlyosabb jellemvonás (3.sz. táblázat). Alapvetően ezek az erőszakos jellegű cselekmények juttatják el a tevékenységet abba a stádiumba, hogy a tevékenységre a kérdezettek bűncselekményként tekintsenek. A munkacélú kizsákmányolás esetében ezzel párhuzamosan erőteljesen megjelenik a véleményekben az is, hogy itt az áldozatot komoly anyagi veszteségek is érik, tehát itt ez a két sérelemtípus kéz a kézben együtt jár.

A szexuális célú kizsákmányolás esetében az áru- pénzviszony oldaláról történő megközelítés már sokkal gyengébb, itt a megítéléseket inkább az erőszakkal kapcsolatos toposzok uralják, az anyagi szempontok tehát másodlagosak. Ennek feltehetően az az oka, hogy a szexuális kizsákmányolás ebben a megközelítésben nem mindig a munkacélú kizsákmányolás egy alformájaként definiálódik a közvéleményben, – pl. egy prostituált kizsákmányolása képében – hanem más elemek is rárakodnak erre a fogalomra, pl. a családon belüli erőszak, a kapcsolati erőszak, nemi erőszak, amelyek adott esetben teljesen függetlenek lehetnek a pénzek mozgásától. Ezek a fogalmi elemek egy teljesen új megvilágításba is helyezik

sokak szemében ezt a cselekményt, ahol az elkövető és áldozat nem két egymás által nem ismert személy, hanem lehet, hogy közelebbi családi, rokoni kapcsolatban állnak egymással.

3.sz. táblázat

Ha ezt a kifejezést hallja, hogy munkacélú/szexuális kizsákmányolás, mely fogalmakat kapcsolja hozzá?

(az adott fogalmat kiválasztók %-os aránya)

	munkacélú kizsákmányolás		szexuális célú kizsákmányolás	
	az összes megkérdezett	18-49 éves alapfokú végzettségű	az összes megkérdezett	18-49 éves alapfokú végzettségű
egyáltalán nincs fizetés/ellenszolgáltatás	62	44	40	39
alacsony a fizetés/ellenszolgáltatás	50	38	36	24
összesen valamilyen pénzkifizetés visszatartásával kapcsolatos válaszzelem	88	60	53	40
akarata ellenére kell csinálnia	59	36	71	45
nemi erőszak valósul meg	-	-	60	39
szabadságában való korlátozás	62	38	59	37
kapcsolati erőszak valósul meg	-	-	55	35
bántalmazás	51	37	54	36
összesen valamilyen erőszakkal, jogfosztással kapcsolatos válaszzelem	89	58	87	72
egyik sem	2	3	1	3
nem tudja, nincs válasz	9	21	9	20

Ami az adatok alapján feltűnő, hogy a mintán belül a bizonyos értelemben kínálati célcsoportként definiálható fiatalabbak, alacsonyabb iskolázottságúak a kérdésben sokkal tájékozatlanabbak, mint általában mások. Különösen a munkacélú kizsákmányolással kapcsolatban érzékelhető, hogy áldozati szempontból nehezebben tudják értékelni, minősíteni ezeket a cselekményeket. Ebben a vonatkozásban tehát komoly edukációs hiányok mutatkoznak ezekben a társadalmi csoportokban.

2.2. Az emberkereskedelem megvalósulási formái (bűncselekmény típusok)

Az emberkereskedelemnek nagyon sokféle megvalósulási formája lehet, és már a 2018-as kutatás eredményei is azt mutatták, hogy a közvélemény eléggé árnyaltan közelít ehhez a problémakörhöz. A megkérdezettek sokféle megjelenési formáját látják az emberkereskedelemnek, vagy konkrét információk hiányában inkább csak feltételezik azt, hogy az általunk vizsgált jelenségek e fogalmi körbe tartozhatnak.

Mivel a 2018-as felmérés más listát tartalmazott, és csak valós eseteket sorolt fel – tehát a kérdezettek inkább gondolhatták azt, hogy az a jó válasz, ha minden esetet elfogadnak, és emberkereskedelemnek tartanak -, a kérdésfeltevés is más struktúrájú volt, direkt időbeni összevetésekre nincs mód, azonban az egyes felmérések adatai alapján levonható következtetések akkor is, és most is, nagyon hasonlóak.

Egyrészt közös vonás, hogy a válaszok belső struktúrája, mintázata nagyon hasonló képet mutat. Mindkét vizsgált időpontban általában ugyanazokat a cselekvési formákat emelik ki inkább az emberek, és ugyanazokat a cselekvési formákat helyezik hátrább a „rangsorban”.

Megfigyelhető, hogy a klasszikus emberkereskedelemhez kapcsolódó tényállások kapcsán, ha a válaszadónak az emberkereskedelem bűncselekményének elkövetése mellett a kizsákmányolás céljára is tekintettel kell lennie, a megkérdezettek mindkét vizsgálati időpontban egyértelműen a szexuális célzatot emelik ki, és ehhez képest jóval kevesebben említik a munkacélú kizsákmányolást. (Utóbbi háttérbe szorulásának egyik oka, hogy a munkacélú kizsákmányolásnak nagyon sokféle formáját el tudják képzelni, illetve meg is tudják tapasztalni az emberek, emberkereskedelem megvalósulása nélkül is, pl. ha a 8 órán túli foglalkoztatásra, az elhelyezkedés nehézségire, a rossz munkakörülményekre, a multik „uralkodására”, stb. gondolnak, ami számukra sok esetben már a munkacélú kizsákmányolással egyenlő.)

A szexuális célú kizsákmányolás emberkereskedelmen túli megjelenési formáit – érintettség hiányában is – már kevesebben tudják maguk elé képzelni, és ezért ezt a kérdezettek gyakran egyből az emberkereskedelem fogalmi körébe tolják. Gondoljunk csak arra – ahogy az előző pontban már ez szerepelt – hogy egy nemi erőszak, vagy egy kapcsolati erőszak is sok esetben automatikusan behozza az emberek gondolkodásába azt, hogy itt emberkereskedelemről van/lehet szó.

Új vonása jelen felmérésnek, hogy az új cselekményi alakzatok bevonásának köszönhetően egyértelműen kiderült, hogy a közvélemény nagyon érzékenyen reagál mindazokra az esetekre, ahol az áldozat gyermekkorú: a legtöbben az emberkereskedelem megvalósulását a gyermekekkel való kereskedésben látják manifesztálódni, de sokan kapcsolják a fogalomhoz a gyermekek illegális örökbefogadását is, többen, mint pl. munkacélú kizsákmányolást vagy a csicskáztatást (4.sz. táblázat). Utóbbi egyáltalán nem tűnik elterjedt kifejezésnek a köznyelvben, vagy legalábbis nem mindig az emberkereskedelemmel kapcsolatban. (Az e kutatással párhuzamosan futó kvalitatív kutatás tapasztalatai is arra utalnak, hogy a csicskáztatás fogalmát sokan (pl. a fővárosban) más környezethez kapcsolják, pl. iskolákhoz, a sorkatonai évekhez, stb.) Feltehetően egy nagyvárosi közegben sokan nem használják, vagy nem ismerik ezt a kifejezést, vagy ha ismerik, az emberkereskedelem törvényi tényállásának megvalósulásához képest egy gyengébb alakzatként tekintenek rá.

Az, hogy a sorban a legutolsó a kényszerházasság, abban feltehetően szerepet játszik az is, hogy sokan ezt egy archaikus, a mai magyar valóságban/társadalomban már nem nagyon jelentkező jelenségnek tartják/gondolják.

Az adatok azt mutatják, hogy a vizsgált témakör kapcsán elvben veszélyeztetettebb célcsoportba tartozó kérdezettek (fiatalabbak, iskolázatlanabbak) információs bázisa az átlaghoz képest jóval csekélyebb. Mindegyik vizsgált cselekménnyel kapcsolatban jóval kisebb számban mondják azt, hogy az adott cselekmény kimerítheti az emberkereskedelem bűncselekményi tényállását. Összességében azonban ők is nagy számban tudnak olyan esetet mondani, amely része e fogalmi körnek, csak kevésbé látják át ennek teljes spektrumát, kevesebb esettípust ismernek.

Összességében azt lehet mondani, hogy a közvélemény tájékozottsága abban az értelemben magas szintű, hogy szinte mindenki ismer valamilyen emberkereskedelemmel kapcsolatos megvalósulási formát (konkrét bűncselekmény típust). Sokan nem valós eseteket is bevonnak a vizsgált fogalmi körbe – pl. migránsok szállítása, utaztatása – ami az emberkereskedelem és az embercsempészés fogalmi összekeverését is jól mutatja a közvéleményen belül. Önmagában azt, hogy valaki ezt a jelenséget is összekapcsolja az emberkereskedelemmel, nem gondoljuk olyan nagy problémának, különösen úgy, hogy mellette szinte mindenki tud konkrét, valós esettípusokat említeni. Abban az értelemben a tájékozottság szintjén természetesen lehetne emelni, hogy az egyes valós típusok ismertsége még magasabb legyen.

A jelenleg meglévő ismertségbeli különbségek feltehetően abból fakadnak ki milyen esetekkel találkozik a médiában, vagy személyes környezetében, ki milyen esetekre reagál érzékenyebben, illetve ki milyen fontosságot, veszélyforrást tulajdonít az adott cselekménynek.

4.sz. táblázat

Ön szerint a következő cselekmények közül melyek számítanak emberkereskedelemnek?

(azok %-os aránya, akik szerint az adott cselekmény emberkereskedelemnek számít)

	az összes meg- kérdezett	18-49 éves alapkú végzettségű
gyermekkel való kereskedés	76	62
szexuális célú kizsákmányolás	62	44
szervkereskedelem	58	53
migránsok határon való illegális átszállítása	54	39
gyermek illegális örökbefogadása	47	30
munkacélú kizsákmányolás	46	31
bűncselekményre kényszerítés	43	34
kényszerkoldultatás	43	30
csicskáztatás	34	25
kényszerházasság	31	21
valami más	0	1
egyik sem	2	5
nem tudja, nincs válasz	7	13

3. INFORMÁCIÓFORRÁSOK: AZ EMBERKERESKEDELEMMEL KAPCSOLATOS KÖZVETLEN VAGY KÖZVETETT ISMERETEK

3.1. Az emberkereskedelem, mint témakör médiabeli megjelenése, súlya

A témakör ismertetése és megismerése kapcsán a médiának értelemszerűen kitüntetett szerepe van. A 2018-as felmérés adatai szerint a megkérdezettek 68%-a hallott-e a 2018 előtti években akár a médiában (pl. sajtóban, tévében, interneten, stb.), akár a környezetében emberkereskedelemmel kapcsolatos esetekről, hírekről. A 2022-es felmérés során – a tervezett hatásmérés miatt – ezt a múltbeli időszakot fél évre redukáltuk. Ennek ismeretében a most mért 42%-os arányt ugyancsak magasnak érezzük (5.sz. táblázat). Az ilyen típusú esetekről értesültek aránya a 60 évnél idősebbek körében, illetve az észak-magyarországi régióban a legmagasabb, az informáltak aránya itt eléri az 50%-ot. A hatásmérés szempontjából ez a mutató egy fontos indikátorszám lehet, érdemes lesz megnézni, az év végén vajon hányan fognak erre a kérdésre igenlően válaszolni.

5.sz. táblázat

Ön hallott-e az elmúlt fél évben akár a médiában (pl. sajtóban, tévében, interneten, stb.), akár a környezetében valamilyen emberkereskedelemmel kapcsolatos esetről, hírről?

(%-os megoszlások)

	az összes meg- kérdezett	18-49 éves alapkú végzettségű
igen	42	40
nem	51	48
nem tudja, nincs válasz	7	12
összesen	100	100

Az időszoros adatok azt mutatják, hogy a megkérdezettek szerint 2018-ban a média az azt megelőző időszakhoz képest nagyobb súllyal foglalkozott az ilyen típusú esetekkel. Ebben az időszakban ez a cselekménytípus kifejezetten intenzíven jelent meg a médiatérben - a közvélemény szerint. A relatív többség akkor azon a véleményen volt, hogy az elmúlt 1-2 évben a médiában az emberkereskedelemmel foglalkozó híradások száma egyértelműen nőtt. Ezt a robbanásszerű változást azonban nem követte további emelkedés. Ma az emberek inkább azon a véleményen vannak, hogy a téma megjelenési gyakorisága a médiában nem változott a közelmúlthoz képest, tehát beállt egy bizonyos szintre (6.sz. táblázat). Az időszoros adatok azonban arra is felhívják a figyelmet, hogy e kérdés megválaszolása 2022-ben sokkal nagyobb nehézséget okoz a kérdezettek számára, mint korábban.

6.sz. táblázat

Ön hogy érzi, az elmúlt 1-2 évben a médiában (tévében, rádióban, sajtóban, stb.) az emberkereskedelemmel foglalkozó híradások száma hogyan változott?
(%-os megoszlások)

	2018		2022	
	az összes megkérdezett	18-49 éves alapfokú végzettségű	az összes megkérdezett	18-49 éves alapfokú végzettségű
nőtt	37	39	18	21
csökkent	11	13	14	19
nem változott	33	30	35	30
nem tudja, nincs válasz	18	18	34	30
összesen	100	100	100	100

Pedig igény volna az ilyen típusú információk iránt. Miközben 2018-ban a lakosságon belül az volt a domináns vélemény, hogy a média kellő figyelmet fordít erre a jelenségre, 2022-ben azok kerülnek relatív többségbe, akik szerint a média inkább háttérbe szorítja ezeket az eseteket és túl keveset foglalkozik ezzel a témakörrel (7.sz. táblázat).

7.sz. táblázat

Ön hogy érzi, az elmúlt 1-2 évben a médiában (tévében, rádióban, sajtóban, stb.) az emberkereskedelemmel foglalkozó híradások száma hogyan változott?
(%-os megoszlások)

	2018		2022	
	az összes megkérdezett	18-49 éves alapfokú végzettségű	az összes megkérdezett	18-49 éves alapfokú végzettségű
túl sokat	6	8	5	9
túl keveset	36	36	39	45
éppen eleget, éppen megfelelő mértékben	44	40	24	16
nem tudja, nincs válasz	14	16	32	30
összesen	100	100	100	100

3.2. A megkérdezettek közvetlen, személyes környezetéből származó ismeretei

A megkérdezettek számára alapvetően a média szállítja az emberkereskedelemmel kapcsolatos információkat, híreket. E közvetett információs bázis mellett meglepően magas a közvetlenül informáltak

aránya is, akik lakókörnyezetükben (ismeretségi körükben, munkahelyi környezetükben) hallanak ilyen esetekről. Ezt már a kutatási projekten belül lebonyolított – más kutatási részekhez kapcsolódó - kvalitatív kutatások tapasztalatai is előrevetítették, mert ott is nagyon sokan beszéltek konkrét esetekről, amelyekről a lakóhelyükön (akár városban, akár községben) vagy a közösségi médiában hallottak: munkahelyi kollégákról, helyben élőkről, gyermekekről, stb., akik külföldre mentek, vagy akiket külföldre vittek, vagy akiket egy tanyán, egy munkáltatónál, az utcán, stb. láttak.

A kérdőíves felmérés során majdnem minden ötödik kérdezett tett említést általa tudott konkrét esetről, a potenciális célcsoporton belül (fiatalabbak, iskolázatlanok) pedig ennél jóval többen, már majdnem minden harmadik kérdezett. Tekintettel arra, hogy ezen utóbbi csoportokban nagyon magas volt a válaszmegtagadók száma, a valóságban ezekben a csoportokban (fiatalabbak, iskolázatlanok) ennél magasabb arányok is elképzelhetők.

Az adatok társadalmi-demográfiai bontása azt mutatja, hogy a válaszokat a megkérdezettek életkora, iskolai végzettsége és lakóhelye nagyon erőteljesen, statisztikai értelemben szignifikánsan befolyásolja. Minél fiatalabb valaki, minél alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezik valaki, és minél kisebb településen lakik valaki, annál valószínűbb, hogy találkozik ilyen esettel, lát ilyen sértettet vagy hall ilyen áldozatról (8. táblázat).

8.sz. táblázat
Akik közvetlen lakókörnyezetében hallottak vagy tudnak konkrét emberkereskedelemmel kapcsolatos esetről

(az „igennel” válaszolók %-os aránya a társadalmi-demográfiai változók bontásában)

a kérdezett neme		lakóhely	
férfi	20	Budapest	14
nő	18	megyeszékhely	16
a kérdezett életkora		egyéb város	22
18-29	26	község	20
30-39	25	KSH régió	
40-49	16	Közép-Magyarország	15
50-59	14	Közép-Dunántúl	18
60-xx	16	Nyugat-Dunántúl	15
a kérdezett iskolai végzettsége		Dél-Dunántúl	25
alapfok	23	Észak-Magyarország	24
középfok	18	Észak-Alföld	20
felsőfok	12	Dél-Alföld	22
összesen		összesen	
az összes megkérdezett	19	18-49 éves alapfokú végzettségű	28

Bár az emberkereskedelmet a megkérdezettek inkább a szexuális célú kizsákmányolással azonosítják, a személyes példák, esetek már inkább a munkacélú kizsákmányoláshoz kapcsolódnak. Igaz nem nagyok a különbségek. Míg a megkérdezettek 15%-a hallott már közvetlen lakókörnyezetében olyan esetről, vagy tud konkrétan valakiről, aki munkacélú kizsákmányolás áldozata, addig 12%-a hallott olyan esetről, ahol az áldozatot szexuálisan zsákmányolják ki (9. sz. táblázat). Ezek az arányszámok a 18-49 éves alapfokú végzettségűek körében a főátlaghoz képest másfélszer nagyobbak (23% illetve 20%).

9.sz. táblázat

Ön hallott-e már közvetlen lakókörnyezetében olyan esetről, vagy tud konkrétan valakiről, aki...?
(%-os megoszlások)

	munkacélú kizsákmányolás áldozata*		szexuális kizsákmányolás áldozata**	
	az összes meg- kérdezett	18-49 éves alapfokú végzettségű	az összes meg- kérdezett	18-49 éves alapfokú végzettségű
igen	15	23	12	20
nem	73	54	76	57
nem tudja, nincs válasz	12	23	11	33
összesen	100	100	100	100

* pl. csicskáztatják, kényszerkoldultatják, valahova elzárva fizetés nélküli munkára kényszerítik

** pl. prostitúcióra kényszerítik

4. AZ EMBERKERESKEDELEMEL KAPCSOLATOS TÁRSADALMI CÉLÚ REKLÁMOK/KAMPÁNYOK

4.1. A kampányok elérési mutatója

A hatásmérés egyik nem titkolt célja, hogy képet lehessen majd alkotni arról, hogy milyen változások történhettek a kampány alatt az ismeretekben, a véleményekben a kommunikációs kampány hatására. Természetesen rendelkezésre fognak majd állni különböző nézettségi adatok, mérőszámok, de maga a kérdőíves kutatás is hozhat ebben a tekintetben releváns információkat. A hatásmérés kapcsán fontos mutató/indikátorszám lehet, vajon a kampány egy 1000 fős kérdőíves kutatás eredményeire építve mekkora kört érhetett el.

A közvéleménykutatás során nyert adatokkal feltehetően óvatosan kell majd bánni, mert már kiindulási, nulla állapot is azt jelzi, hogy sokan tudnak közelmúltban futó emberkereskedelemmel kapcsolatos kampányról, kampányokról, miközben lehet, hogy ilyenek hivatalosan nem is futottak. Legalábbis arra kérdésre, hogy „*Ön hallott-e, látott-e az elmúlt fél évben a médiában (tévében, rádióban, sajtóban, stb.) olyan társadalmi célú reklámot/kampányt, amely az emberkereskedelem veszélyeire hívta fel a figyelmet (pl. hogy válhat valaki áldozattá, mik az emberkereskedelem társadalmi veszélyei)*”, meglepően sokan, 34%-nyian válaszoltak igenlően. Kérdés persze kampány alatt ki mit ért, pusztán egy híradást, és annak kommentálását is vajon ebbe a körbe sorolják-e a kérdezettek, vagy csak a nagy országos kampányokra gondolnak-e, vagy éppen kisebb, helyben futó kampányokra is. Ha lehetnek mérési, értelmezési problémák is ezen a területen, kiindulási adatként nyugodtan kezelhetjük ezt a számot, mert ugyanezek a lehetséges mérési, értelmezési problémák fennállnak majd az év végi felmérés során is.

Összességében magasnak érezzük tehát a kiindulási értéket. A jelenlegi adatok azt mutatják, hogy legnagyobb számban a 60 évnél idősebbek számolnak be arról, hogy emlékeznek a közelmúltból valamilyen emberkereskedelemmel kapcsolatos kampányra (44% - 10.sz. táblázat). De az általunk célcsoportként kiemelt 18-49 éves alapfokú végzettségűek körében is az átlagosnál magasabb ez a kiinduló érték (40%), és az észak-magyarországi régióban (43%), és a községekben élők körében is (42%).

10.sz. táblázat

Akik hallottak, láttak az elmúlt fél évben a médiában (tévében, rádióban, sajtóban, stb.) olyan társadalmi célú reklámot/kampányt, amely az emberkereskedelem veszélyeire hívta fel a figyelmet (pl. hogy válhat valaki áldozattá, mik az emberkereskedelem társadalmi veszélyei (az „igen” válaszolók %-os aránya a társadalmi-demográfiai változók bontásában)

a kérdezett neme		lakóhely	
férfi	30	Budapest	33
nő	38	megyeszékhely	32
a kérdezett életkora		egyéb város	30
18-29	30	község	42
30-39	32	KSH régió	
40-49	31	Közép-Magyarország	32
50-59	25	Közép-Dunántúl	24
60-xx	44	Nyugat-Dunántúl	40
a kérdezett iskolai végzettsége		Dél-Dunántúl	37
alapfok	38	Észak-Magyarország	43
középfok	35	Észak-Alföld	34
felsőfok	27	Dél-Alföld	36
összesen		összesen	
az összes megkérdezett	34	18-49 éves alapfokú végzettségű	40

4.2. A kampányok kommunikációs csatornái

A felmérés során röviden érintettük azt a kérdést is, hogy milyen kommunikációs csatornákon lehet a leghatékonyabban elérni ma az embereket, például akkor, amikor egy társadalmi célú reklámkampányról van szó. A kutatási projekten belül más témakörben elkészült kvalitatív kutatások már előre jelezték, hogy egy társadalmi célú kampány esetében – de feltehetően egy nem társadalmi célú kampány esetében is – milyen fontos reklám-, információközvetítő szerepe van a közösségi médiának, ezen belül is elsősorban a Facebooknak.

Ma egy kampány, ha eredményt akar elérni, akkor az internetes megjelenést nem kerülheti meg. A kvantitatív kutatás során nyert adatok egyértelműen ezt mutatják. A kérdésre érdemben választ adó közönségen belül 80%-nyian az internetet említették meg legfontosabb kommunikációs csatornaként (11.sz. táblázat). A régi típusú, hagyományosabb médiaeszközök közül egyedül a TV reklámok rendelkeznek jelentősebb nézőszámmal (58%). A harmadik helyen az óriásplakátok, közterületi reklámok jelentkeznek, de már csak 36%-os említési aránnyal.

A közösségi média erejét a reklámozásban jól mutatja az is, hogy ha az interneten belül csak a közösségi médiát nézzük, önmagában nagyobb említési aránnyal rendelkeznek, mint bármelyik más hagyományosabb offline kommunikációs eszköz (67%).

Az internet és a közösségi média fontosságát az emberkereskedelemmel kapcsolatos reklámkampányok esetében az is mutatja, hogy a potenciális célcsoport tagjai (fiatalabbak, alapfokú végzettségek) összességében még nagyobb számban mondják azt, hogy esetükben a leghatékonyabb reklámkommunikációs eszköz az online média, és ezen belül is elsősorban a közösségi média.

11.sz. táblázat

Ön hallott-e az elmúlt fél évben akár a médiában (pl. sajtóban, tévében, interneten, stb.), akár a környezetében valamilyen emberkereskedelemmel kapcsolatos esetről, hírről?
(%-os arányok, N=akik a kérdésre érdemben válaszoltak)

	az összes meg- kérdezett	18-49 éves alapkú végzettségű
közösségi médiában (pl. Facebook, Instagram) megjelenő reklám	67	75
internetes reklám (ami nem a közösségi médiában jelenik meg)	37	35
internet összesen	80	85
tévéreklám	58	51
óriásplakát, közterületi reklám	36	26
rádióreklám	23	26
nyomtatott újságban megjelenő reklám	16	16
egyéb reklámhordozó	0	1

5. AZ EMBERKERESKEDELEM, MINT PROBLÉMAKÖR SÚLYOSSÁGA

A problémakör súlyosságát a Likert-skála segítségével vizsgáltuk, a megkérdezettek általában az emberkereskedelmet, és konkrétan a munkacélú, illetve a szexuális célú kizsákmányolást mennyire tartják egy 1-5-ig terjedő skálán ma súlyos problémának Magyarországon (1=egyáltalán nem tartja súlyos problémának, 5=nagyon súlyos problémának tartja).

Ahhoz, hogy a problémakör lehetséges súlyosságát kontextusba helyezhessük, az emberkereskedelem mellett további társadalmi, gazdasági jelenségek problematikusságát is megvizsgáltuk, így a témakörrel kapcsolatos adatokat egy viszonyítási környezetben tudjuk értelmezni.

Ahogy korábban már jellemeztük a Likert (1-5-ig terjedő) skálákat, kulcsfontosságú értéknek itt a 4,0-s átlagot szokták tartani. Az emberkereskedelem, mint problémakör értékelése, majdnem eléri ezt a küszöbértéket (3,99), tehát ott van azon problémák között, amelyeket általában súlyosnak tartanak a kérdezettek, amelyeket emiatt össztársadalmi problémakörként is lehetne definiálni.

Az idősoros adatok azt mutatják, hogy a közvélemény problémaérzékelésében az elmúlt években ez a témakör komoly mértékben erősödött, mert az index 2018-ban még csak 3,55 pontot mutatott (12.sz. táblázat). Az általunk veszélyeztetettebbnek tartott társadalmi csoportokban az index mindkét vizsgálati időpontban az átlagosnál magasabb értéket vett fel, 2022-ben a 4,0-s értéknél is magasabbat (4,17).

Érdemes ezeket az adatokat egy viszonyítási körbe helyezve is értelmezni. A mai gazdasági állapotok közepette nem meglepő, hogy szinte mindenkit a lehetséges gazdasági válság, az emelkedő árak, az infláció okozta terhek, a megélhetési nehézségek foglalkoztatnak. De ott van a problémátérképen erősen az egészségügy áldatlan helyzete, a korrupció burjánzása, stb.

Mindezekhez mérten az emberkereskedelem nem tud annyira kitűnni – bár jelenleg nagyobb problémának látják ezt az emberek, mint például a migrációt vagy a COVID járványt. Mivel más (pl. gazdasági jellegű) problémák jóval nagyobb kört érintenek, érintettség hiányában az emberkereskedelem neutrálisabb problémaként jöhet csak elő. Az érintettségnek fontos szerepe van a problémák érzékelésében és

értékelésében, nem véletlen, hogy az emberkereskedelmet a mintán belül az általunk potenciális célcsoportként jellemzett szegmens tagjai az átlagosnál nagyobb problémának tartják.

Érdeemes azt is megnézni, hogy ha az emberkereskedelmet szétbontjuk, és kiemelten kezeljük egyrészt a munkacélú, másrészt a szexuális célú kizsákmányolást, akkor mit mutatnak az adatok. Ebben az esetben a problémaindexek magasabb értékeket vesznek fel, meghaladják a 4.0-s határértéket is. Az adatok azt is mutatják, hogy a kérdezettek egy árnyalattal nagyobb problémának tartják a szexuális célú kizsákmányolást, mint a munkacélú kizsákmányolást. Ha részelemenként vizsgáljuk ezeket a problémaköröket, akkor ezen kizsákmányolásokat már nagyobb problémának tartják a kérdezettek, mint az oktatás mai helyzetét, vagy az ukrain háborút.

Bár a fejezet bevezető részében azt állítottuk, hogy az emberkereskedelem, mint problémakör, más problémakörökhöz képest nem nagyon emelkedik ki, de ha csak a potenciális célcsoport tagjainak a válaszait vizsgáljuk, és az emberkereskedelem konkrétabb formáit, akkor módosítanunk kell ezen az állításunkon. Ebben a részpopulációs csoportban a szexuális célú kizsákmányolás a 15 elemű listán a harmadik legfontosabb problémakörként jelentkezik!

12.sz. táblázat

Ön a következőket mennyire tartja súlyos problémának ma Magyarországon? Kérem, értékeljen 1–5-ig, ahol az 1-es azt jelenti, hogy egyáltalán nem tartja súlyos problémának, az 5-ös pedig azt jelenti, hogy nagyon súlyos problémának tartja.

(átlagosztályzat)

	2018		2022	
	az összes megkérdezett	18-49 éves alapfokú végzettségű	az összes megkérdezett	18-49 éves alapfokú végzettségű
az árak emelkedése, az infláció			4,71	4,67
az egészségügy helyzete			4,36	4,01
a megélhetési nehézségek			4,36	4,33
a korrupció			4,35	4,03
a gazdaság helyzete			4,33	4,21
szexuális célú kizsákmányolás			4,14	4,25
a politikai megosztottság			4,13	3,94
munkacélú kizsákmányolás			4,10	4,19
az oktatás helyzete			4,05	3,68
az ukrain háború			4,00	4,11
emberkereskedelem	3,55	3,64	3,99	4,17
a lakhatási nehézségek			3,96	3,98
a közbiztonság/a bűnözés helyzete			3,63	3,76
a migráció			3,50	3,74
a COVID, a koronavírus járvány			3,22	3,36

6. A KÍNÁLATI OLDAL NAGYSÁGA

6.1. A közvélemény hogyan látja az aktuális helyzetet

A közvélemény a kínálati oldal nagyságával kapcsolatban, az áldozattá válók számáról kevés kézzel fogható információval rendelkezik. Nem is nagyon forognak ilyen számok a nyilvánosság előtt, és nehezíti a tisztánlátást, hogy nagyon nagy fokú a látencia ezen a területen. Magas azon esetek száma, amelyről rejtettsége okán a hatóságok és a közvélemény sem tudhat. (Ezt maguk a kérdezettek is így gondolják.)

Nem véletlen, hogy sokan nem is vállalkoztak, még csak becslésre sem, amikor arról érdeklődtünk, vajon egy év alatt mennyien válhatnak szerintük az emberkereskedelem áldozatává. A felmérés során majdnem minden második kérdezett hátrította el a válaszadást.

Akik megpróbálkoznak a becsléssel azok inkább maximum 1000-2000 fős létszámot mondtak be, de nem jelentéktelen azok aránya sem, akik már 10.000-es nagyságrendekben gondolkodnak. És vannak, igaz csak néhányan, akik a százezres nagyságrendet is el tudják képzelni (13.sz. táblázat). Nagyjából ezt a fajta válaszadói mintázatot mutatták a 2018-as felmérés adatai is.

13.sz. táblázat

Ön szerint összesen kb. hány magyar állampolgár vált az elmúlt egy évben emberkereskedelem áldozatává?*

(%-os megoszlások)

	2018		2022	
	az összes megkérdezett	18-49 éves alafokú végzettségű	az összes megkérdezett	18-49 éves alafokú végzettségű
maximum száz-kétszáz ember	15	10	15	20
maximum ezer-kétezer ember	23	25	17	7
maximum tíz-húszezer ember	14	13	12	11
maximum száz-kétszáz ezer ember	6	7	3	5
maximum háromszáz-négyszáz ezer ember vagy ennél több	2	4	3	4
2	2	4	6	
nem tudja, nincs válasz	38	40	47	47
összesen	100	100	100	100

* a 2018-as felmérésben az egy éves időszak meghatározása nem szerepelt a kérdésben

A megkérdezettek abban a tekintetben sem akarnak állást foglalni, vajon európai viszonylatban hol állhatunk. A kérdezettek nagy része itt is tartózkodik a válaszadástól, de akik válaszolnak, azok se biztos, hogy megalapozott válaszokat adnak. A válaszok maximum inkább érzéseket, érzületeket tükröznek.

A megkérdezettek feltételezései alapján azt lehet mondani, hogy az emberek nem érzik azt, hogy ebből a szempontból Európán belül Magyarország kitüntetett helyen állna, a negatív oldalon. Többen vannak azon a véleményen, hogy az áldozatok számát tekintve Magyarország az európai átlag alatt lehet, vagy kb. azonos szinten lehetünk az európai átlaggal (14.sz. táblázat), ilyen értelemben nem vagyunk a szegyenpadon.

Annak ellenére fogalmazódnak meg ilyen vélemények, hogy bár publikus hivatalos statisztikák nem nagyon állnak rendelkezésre, de szakértői jelzések szerint – ahogy erre a 2018-as kutatás zárójelentése is hivatkozik - nemzetközi relációban Magyarország nagyon előkelő helyen áll az áldozatok számát tekintve: „a kibocsátó

országok tekintetében az áldozatok számát illetően a TOP 3-ban vagyunk.”⁶ Az ettől látványosan eltérő lakossági vélemények az információhiányok mellett részben talán azzal is magyarázhatók, hogy a válaszadók nem a nemzetközi relációra, az „utazó”, „utaztatott” áldozatokra gondoltak a kérdésre válaszolva, hanem az országhatáron belül, így a Magyarországon belül jelentkező lehetséges áldozatok számára.

14.sz. táblázat

Ön mit gondol, Európán belül az emberkereskedelem magyar áldozatainak a száma mekkora lehet?
(%-os megoszlások)

	az összes meg- kérdezett	18-49 éves alapkú végzettségű
az európai átlag felett lehet	15	14
kb. az európai átlag szintjén mozoghat	28	19
az európai átlag alatt lehet	20	20
nem tudja, nincs válasz	38	46
összesen	100	100

Azzal kapcsolatban már inkább tudnak választ adni a kérdezettek, vajon az áldozatok között kik lehetnek többen: a munkacélú vagy szexuális célú kizsákmányolás áldozatai. Nem véletlen, hogy a közvélemény az emberkereskedelmet inkább a szexuális célú kizsákmányolással kapcsolja össze. Az áldozatok nagyobbik részét ugyanis itt látják, vagy vélik látni a kérdezettek.

Kétszer annyian vannak azon a véleményen, hogy a szexuális céllal kizsákmányoltak száma a nagyobb, szemben azok véleményével, akik szerint a munkacélú kizsákmányoltak száma a meghatározóbb (15.sz. táblázat). Igaz sokan a két áldozati „populáció” nagyságát kb. azonos méretűnek látják/gondolják, még ha konkrét számot nem is biztos, hogy hozzájuk tudnak kapcsolni.

15.sz. táblázat

Ön szerint az emberkereskedelem magyarországi áldozatai között kik lehetnek többen?
(%-os megoszlások)

	az összes meg- kérdezett	18-49 éves alapkú végzettségű
a szexuális céllal kizsákmányoltak	34	29
a munkacélú kizsákmányoltak	15	15
a számuk megközelítőleg hasonló lehet	28	22
nem tudja, nincs válasz	24	33
összesen	100	100

Ez a fajta „laikus” társadalmi vélekedés valamelyest szembe megy a szakértői állásfoglalásokkal. A 2018-as felmérés kapcsán készült szakértői interjúkból ugyanis egy ezzel ellentétes kép körvonalai rajzolódott ki, a szakértők szerint az emberkereskedelemen belül a munkacélú kizsákmányolás áldozatainak a száma a meghatározóbb: „a szexuális célú kizsákmányolás áldozatainak száma folyamatosan 5-20.000 fő között mozoghat (és ez elsősorban külföldön csapódik le). A munkacélú kizsákmányolás áldozatainak a száma

⁶ forrás: <https://hungary.iom.int/sites/g/files/tmzbd1176/files/documents/Online%20tudatoss%C3%A1gr%C3%B3sz%C3%B3jelent%C3%A9s.pdf>

ennek kétszerese, háromszorosa is lehet szerintük, és ez egyszerre jelenik meg külföldön és Magyarországon.”⁷

6.2. A közvélemény milyen változásokat vár a közeljövőben

A jövőben az áldozatok belső arányában nem várható jelentős elmozdulás, ha a kérdezettek válaszaiból indulunk ki. Az áldozatok számát illetően a megkérdezettek ugyanolyan változásokat jósolnak, akár a munkacélú, akár a szexuális célú kizsákmányoltakra gondolnak.

A lehetséges változások dinamikáját tehát hasonlóan értékeli a megkérdezettek, mind a munkacélú, mind a szexuális célú kizsákmányolás esetében, de figyelemre méltó, hogy a megkérdezettek egyértelműen azon az állásponton vannak, hogy a problémák jelentős mértékben eszkalálódni fognak a közeljövőben. Akik becslésekbe bocsátkoznak, azok túlnyomó többsége azon a véleményen van, hogy mind a munkacélú, mind a szexuális céllal történő kizsákmányoltak száma egyértelműen nőni fog a jövőben (16.sz. táblázat). A válaszadók relatív többsége, de az érdemben válaszolóknak abszolút többsége van ezen a véleményen. Nagyon kevesen vannak, akik ezzel ellentétes álláspontra helyezkednek.

Azon prognózis háttérében, hogy az áldozatok száma egyértelmű, hogy nőni fog, nagyon sok minden meghúzódhat, az ukrajnai háborús helyzettől, az aktuális gazdasági helyzettől kezdve, azzal bezárólag, hogy egyre több ilyen ügyet látnak/éreznek a kérdezettek.

16.sz. táblázat

Ön mit gondol az elkövetkező 1-2 évben az emberkereskedelem magyarországi áldozatainak a száma miképpen fog változni?
(%-os megoszlások)

	munkacélú kizsákmányolás		szexuális célú kizsákmányolás	
	az összes megkérdezett	18-49 éves alacsony végzettségű	az összes megkérdezett	18-49 éves alacsony végzettségű
nőni fog	50	42	47	40
stagnálni fog	19	17	21	16
csökkeni fog	5	10	5	10
nem tudja, nincs válasz	26	31	27	34
összesen	100	100	100	100

7. AZ EMBERKERESKEDELEM ÁLDOZATAINAK (A KÍNÁLATI OLDALNAK) AZ ÖSSZETÉTELE

7.1. A munkacélú kizsákmányolás áldozatai (társadalmi-demográfiai profil)

Ha megkérdezettek az emberkereskedelem áldozatainak profilját a kizsákmányolás célzatát is figyelembe véve próbálják megrajzolni, akkor a két profil (munkacélú/szexuális célú kizsákmányoltak profilja) élesen elválik egymástól, igaz vannak közös vonások is, és ezek a közös vonások a problémakör erős gazdasági meghatározottságára utalnak. A közös vonás a két áldozati csoport esetében a teljes anyagi

⁷ forrás: <https://hungary.iom.int/sites/g/files/tmzbd1176/files/documents/Online%20tudatoss%C3%A1gr%C3%B3sz%C3%B3jelent%C3%A9s.pdf>

kiszolgáltatottság, az, hogy olyan környezetből érkeznek az áldozatok, ahol mélyszegénységben élnek az emberek.

A munkacélú kizsákmányolás gazdasági meghatározottságát az is jól mutatja, hogy a közvélemény a lehetséges áldozatokat olyan háttérrel jellemzi, ahol a hangsúly a gazdasági lecsúszottságra, az anyagi nehézségekre helyeződik. A kérdezettek ezt helyezik a fókuszba, és ezért kerülnek szóba tipikus áldozatként a munkanélküliek, az eladósodottak, illetve a hajléktalanok (17.sz. táblázat).

A demográfiai profilt illetően kevésbé markáns az az áldozati kép, amelyet a közvélemény megrajzol, ami arra utal, hogy demográfiai szempontból a kérdezettek sokszor nem specifikálják a munkacélból kizsákmányolt áldozatokat, nem ezt tekintik a meghatározó differenciáló tényezőnek.

A véleményekből például egyáltalán nem az jön át, hogy ez az áldozati lét inkább a férfiakat fenyegetné. A profillal kapcsolatos kérdésünkre, kik válhatnak leginkább áldozattá, valamivel többen hozzák szóba a nőket, mint a férfiakat (39% versus 31%). Ezek az adatok azt a kérdést is felvethetik, hogy a munkacélból kizsákmányoltak körébe a kérdezettek mennyiben vonják be azon szexuális célból kizsákmányoltakat is, ahol az áldozat szexuális szolgáltatás nyújtására van kötelezve, tehát, mintha egyfajta „munkavégzésre” volna kényszerítve.

Alapvetően életkor alapján sem szegmentálnak a kérdezettek a munkacélú kizsákmányoltak körében, bár inkább a fiatalabb korosztályt érzik veszélyeztetettebbnek, szemben a középkorúakkal (37% versus 20%).

A megkérdezettek az áldozattá válás esélyét kevésbé kötik az emberek nemzetiségi, etnikai háttérhez, nem jellemző, hogy ilyen tényezők mentén jellemeznék, illetve határoznák meg az áldozatok csoportját.

17.sz. táblázat

Ha a munkacélú célú kizsákmányolásra gondol, Ön szerint kik lehetnek a leginkább veszélyeztetettek, kik válhatnak leginkább áldozataivá az ilyen típusú emberkereskedelemnek?
(az adott csoportot választók %-os aránya a kérdésre érdemben válaszolók körében)

	az összes meg- kérdezett	18-49 éves alapfokú végzettségű
mélyszegénységben élők	78	60
munkanélküliek	64	55
olyanok, akik teljesen eladósodottak	63	48
hajléktalanok	61	49
állami gondozottak	46	37
kábítószerfogyasztók	39	37
nők, lányok	39	48
fiatalok, kiskorúak	37	43
migránsok, menekültek	34	34
férfiak, fiúk	31	32
romák	29	32
középkorúak	20	24

7.2. A szexuális célú kizsákmányolás áldozatai (társadalmi-demográfiai profil)

Ahogy az előző részben már jeleztük, a szexuális céllal kizsákmányoltak esetében is nagyon meghatározónak érzik a kérdezettek azt, hogy az áldozatok mélyszegénységben élnek/éltek.

A szexuális céllal kizsákmányoltak esetében – szemben a munkacéllal történő kizsákmányolással – az áldozati profil megrajzolásakor elsősorban demográfiai azonosító jegyekből indulnak ki a kérdezettek (18.sz. táblázat).

Ebben az esetben az áldozatok egyértelműen nők, bár vannak, akik a férfi áldozatokat is tipikusnak érzik (78% versus 20%). Ugyancsak erőteljes az életkori szegmentálás, a megkérdezettek szerint az áldozatok inkább fiatalok és kiskorúak, és nem középkorúak (72% versus 9%).

Részben az életkori meghatározottságra utal, hogy az áldozatokat sokan kötik össze azokkal a fiatalokkal, akik gyermekotthonokban, nevelőotthonokban nőnek/nőttek fel.

A szexuális célú kizsákmányoltak esetében az áldozati profilban nagyon hangsúlyosan jelentkeznek a kábítószer-fogyasztás, kábítószer-függőség is (ami részben kiváltó tényező, ok lehet, részben pedig okozat/következmény).

Összhangban a munkacélú kizsákmányolással, a megkérdezettek az áldozattá válás esélyét itt is kevésbé kapcsolják össze az emberek nemzetiségi, etnikai háttérével.

18.sz. táblázat

Ha a szexuális célú kizsákmányolásra gondol, Ön szerint kik lehetnek a leginkább veszélyeztetettek, kik válhatnak leginkább áldozataivá az ilyen típusú emberkereskedelemnek?
(az adott csoportot választók %-os aránya a kérdésre érdemben válaszolók körében)

	az összes meg- kérdezett	18-49 éves alapfokú végzettségű
nők, lányok	78	74
fiatalok, kiskorúak	72	62
mélyszegénységben élők	68	53
állami gondozottak	58	38
kábítószerfogyasztók	57	46
olyanok, akik teljesen eladósodottak	44	32
hajléktalanok	37	29
munkanélküliek	34	23
romák	28	25
migránsok, menekültek	25	22
férfiak, fiúk	21	19
modellek	16	16
középkorúak	9	15

7.3. Vélemények az emberkereskedelem áldozatainak életkörülményeiről, anyagi/érzelmi háttéről

A megkérdezettek összességében kiemelten kezelik a gazdaságilag determináló tényezőket, és a korábban említett mélyszegénység mellett további strukturális, anyagi jellegű tényezőket is bevonnak a problémakörbe, pl. az áldozati létbe belépők kilátástalan élethelyzetét, anyagi rászorultságát, kiszolgáltatottságát, és a sokszor mindezt megalapozó alacsony iskolázottságot, és az ebből fakadó tudatlanságot, ismerethiányt.

A kérdezettek a kérdőívben szereplő strukturális okok mindegyikét alapvetően fontosnak tartják az áldozattá válás folyamatában, ami azt jelenti, hogy nagyon sok társadalmi alrendszernek kellene hatékonyabban

működni ahhoz, hogy akadályokat legyen képes állítani az áldozattá válás folyamatában (pl. a gazdasági, a szociális, az oktatási, stb. rendszernek).

Ha a kérdezettek válaszaiból kell kiindulnunk, és csak egy alrendszert kellene a sok közül kiemelni, akkor első helyen a gazdasági alrendszer működőképességét kell kiemelni. Annak ellenére, hogy Magyarország gazdasági mutatói (GDP, munkanélküliségi ráta, foglalkoztatottság, stb.) az elmúlt években kedvező értékeket vesznek fel, az áldozattá válás elsődleges okait itt keresik a megkérdezettek (a mélyszegénységben, a kilátástalanságban, az anyagi rászorultságban), igaz ez az alrendszer ezernyi szállal kapcsolódik további alrendszerek (szociális szféra, oktatási rendszer, stb.) esetleges diszfunkcionális működéséhez.

A kiszolgáltatottság strukturális jellegű és anyagi természetű okai mellett a kérdezettek szerint ugyanilyen fontosak azok a tényezők, amelyek a kiszolgáltatottság és az áldozattá válás érzelmi vetületeihez tartoznak, mint például az áldozatok könnyű befolyásolhatósága, érzelmi labilitása, túlzott naivitása és az ebből adódó könnyű manipulálhatósága.

A közvélemény a különböző érzelmi, affektív jellegű tényezők közül egyedül a magányos lelkiállapotot nem érzi annyira közelállónak az áldozati léthez, ami arra utal, hogy sokak szerint, akik áldozattá válnak azok családost emberek is lehetnek, van, hogy áldozattá válásukat éppen az alapozza meg, hogy a családjuknak/gyerekeknek akarnak anyagi segítséget nyújtani.

Hogy az emberkereskedelem/az áldozattá válás kapcsán össztársadalmi, és egy sor társadalmi alrendszert érintő problémáról beszélhetünk, azt jól mutatja ezeknek az érzelmi jellegű tényezőknek a kiemelkedése is, ahol a problémák, hiatusok orvoslása már nem a gazdasági rendszer működtetéséhez kapcsolódik, hanem inkább más társadalmi alrendszerek működőképességéhez.

19.sz. táblázat

Ön mit gondol, az áldozattá válók érzelmi állapotát mi jellemezte korábban? Milyen tulajdonságokat, életkörülményeket kapcsol ezekhez az emberekhez?

(az adott ítemet választók %-os aránya a kérdésre érdemben válaszolók körében)

	az összes megkérdezett	18-49 éves alapküvé végzettségű
kilátástalan élethelyzet	78	60
anyagi rászorultság	74	67
kiszolgáltatottság	70	52
tudatlanság, alacsony iskolázottság	63	43
összesen valamilyen strukturális-anyagi jellegű tényező, összetevő	85	87
könnyű befolyásolhatóság	68	55
érzelmi labilitás	58	54
túlzott naivitas	52	35
magány, egyedüllét, a család hiánya	46	46
összesen valamilyen lelki-érzelmi jellegű tényező, összetevő	80	82

8. ISMERETEK A TOBORZÁSI TECHNIKÁKKAL KAPCSOLATBAN

Az áldozattá válásnak és magának az áldozati létnek több szakasza van. Az első, amikor a potenciális áldozat valamilyen formában találkozik a beszerzés lehetőségével, illetve veszélyével, fizikailag is találkozik az emberkereskedővel, vagy annak megbízottjával (a „vevővel”, a „szállítóval”, a „kerítővel”, stb.). Elvben itt kellene először megszólalnia egy vézscsengőnek, hogy veszélyes terepre tévedhetünk, és könnyen emberkereskedők áldozatává válhatunk.

8.1. A technikák ismerete a munkacélú kizsákmányolás esetében

A kérdezettek szerint itt a tipikus veszélyforrást az jelenti, hogy ha valaki kap egy ígéretet egy nagyon csábító, jól fizető munkalehetőségre személyesen vagy online. Amiről aztán kiderül, hogy nem minden úgy van, ahogy azt előre jelezték, és a leendő munkavállalókat megtévesztik: az álláshirdetés hamis, nem azt a munkát, nem olyan körülmények közepette, nem azért a fizetségért, stb. kell ellátni, mint amit kezdetben ígértek. (A kérdőíves kutatással párhuzamosan futó, más témakörök kapcsán készített mélyinterjúk, csoportos beszélgetések során nagyon sok ilyen, ismerősöktől hallott példa, eset kerül szóba.)

Ezek a veszélyek, lehetőségek elvben mindenki életében megjelenhetnek, de természetesen nem minden esetben végződik azzal, hogy valaki emberkereskedelem áldozatává válik, de a megkérdezettek 70%-a szerint ez egy tipikus bekerülési útvonal, amire jó lenne előre felkészíteni a munkavállalókat (20.sz. táblázat).

A munkacélú kizsákmányolás kapcsán tipikus esetnek tartják a kérdezettek azt is, amikor valaki adósságsapdába kerül, pl. egy uzsorás kölcsöne miatt adósságba veri magát, és ebből a helyzetből aztán képtelen lesz saját maga kikeveredni. (Ez tipikusan egy olyan előzmény, amelyet kifejezetten a munkacélú kizsákmányolással kapcsolnak össze a kérdezettek. Mint majd később látható lesz, a szexuális célú kizsákmányolással ez már nem egy gyakori előzménytörténet.)

Sokan ennél még durvább, kriminalisztikus formákat is el tudnak képzelni, ahol például az áldozatot elrabolják, adásvétel tárgyává teszik, rászoktatják kábítószerre vagy alkoholra. Ezek is tipikus bekerülési utaknak mondhatók, hiszen összességében 79%-nyian említik ezeket a durvább módszereket.

Az adatok azt mutatják, hogy a megkérdezettek viszonylag nagyfokú tájékozottsággal rendelkeznek a munka céllal kizsákmányoltak bekerítési, toborzási technikáival kapcsolatban, hiszen szinte majdnem mindenki ki tud említeni legalább egy ilyen technikát.

Az adatok szegmentációs bontása arra hívja fel a figyelmet, hogy a potenciálisan veszélyezett célcsoportba tartozók (fiatalabbak, iskolázatlanabbak) informáltsága a kérdésben az átlagnál sokkal alacsonyabb. Komoly edukációs hiányok mutathatók ki ezen a területen. Az információhiányon túl, ebben a körben még azt lehet megfigyelni, hogy itt a kriminalisztikusabb formák (elrablás, szenvedélybeteggé tétel) relatíve valamivel nagyobb súllyal jelentkeznek a válaszokban, tehát inkább ezek az események hozzák be annak felismerését, hogy itt emberkereskedelemtől van/lehet szó.

20.sz. táblázat

Ön mit gondol, az emberkereskedők hogyan jutnak el az áldozataikhoz, milyen eszközöket alkalmaznak? Ha a munkacélú kizsákmányolásra gondol, akkor hallott-e már akár a sajtóban, akár a környezetében olyan esetről, hogy valaki úgy vált áldozattá, hogy....?

(az adott itemet választók %-os aránya)

	az összes meg- kérdezett	18-49 éves alapkú végzettségű
nagyon jól fizető munkát ígértek neki	60	47
bedőlt egy hamis álláshirdetésnek	55	39
összesen valamilyen megtévesztéssel kapcsolatos technika	70	54
elrabolták	53	45
adósságba verték	50	30
kábítószerfüggővé tették	46	39
megvették valakitől	40	26
alkoholfüggővé tették	31	24
összesen valamilyen durvább, kriminalisztikusabb beszerzési technika	79	64
ezek közül egyikről sem hallott	3	4
nem tudja, nincs válasz	11	23

8.2. A technikák ismerete a szexuális célú kizsákmányolás esetében

A válaszok mintázata ennél a kizsákmányolási formánál viszonylag hasonlóan mondható, mint a munkacélú kizsákmányolásnál. Itt is leggyakrabban a tudatos megtévesztés kerül szóba, amikor egy teljesen más típusú munkáról van kezdetben szó, de aztán a „munkáltató” hamar másfajta munkát – szexuális szolgáltatás nyújtását – várja el a „munkavállalótól”. Szorosan idekapcsolódik, a megtévesztéshez, a hamis házassági ígéret, vagy szerelem ígérese (lásd loverboy jelenség) is. A beszerzés formája tehát más lehet, mint a munkacélú kizsákmányolás esetében, de a lényege, a tartalma ugyanaz (becsapások, hazugságok, megtévesztések). A megkérdezettek 75%-a szerint összességében ezek a megtévesztésre épülő stratégiák tipikus bekerítési módszerek lehetnek a szexuális célú kizsákmányolásnál (21.sz. táblázat).

De sokan itt is teljes mértékben el tudják képzelni, hogy valamilyen durvább eszközzel él az emberkereskedő: az áldozatot elrabolják, eladják, drogfüggővé teszik. Összességében itt is a megkérdezettek 79%-a mond legalább egy ilyen durvább módszert.

Az ismeretek szintjében érdemi különbség nem mutatható ki a két kizsákmányolási forma között, ha a bekerítési technikákra gondolnak a kérdezettek. Közös vonása az adatoknak az is, hogy a potenciálisan veszélyeztetett célcsoportba tartozók tájékozottsága mindkét kizsákmányolási forma esetében az átlagosnál jóval alacsonyabb szintű.

21.sz. táblázat

Ön mit gondol, az emberkereskedők hogyan jutnak el az áldozataikhoz, milyen eszközöket alkalmaznak? Ha a szexuális célú kizsákmányolásra gondol, akkor hallott-e már akár a sajtóban, akár a környezetében olyan esetről, hogy valaki úgy vált áldozattá, hogy....?

(az adott ítemet választók %-os aránya)

	az összes megkérdezett	18-49 éves alapkötő végzettségű
megtévesztő munkajánlatot tettek neki	56	37
elcsábították, szerelmet ígértek neki	53	38
becsapták hamis házassági ígérettel	37	24
elrabolták	49	41
összesen valamilyen megtévesztéssel kapcsolatos technika	75	60
kábítószerfüggővé tették	43	17
megvették valakitől	38	25
adósságba verték	26	22
összesen valamilyen durvább, kriminalisztikusabb beszerzési technika	79	65
ezek közül egyikről sem hallott	8	7
nem tudja, nincs válasz	12	21

9. ONLINE TUDATOSSÁG

A 2011/36/EU irányelv, azaz az emberkereskedelem elleni irányelv 20. cikke úgy rendelkezik, hogy két évente jelentést kell tenni az emberkereskedelem elleni küzdelem terén elért eredményekről. Az erről szóló legújabb bizottsági jelentés nagyon sokszor utal arra, hogy az emberkereskedelem milyen módon és hogyan tevődik át az online világba, a digitális térbe, részben a COVID járvány következtében is: „Az internet és a közösségi média számos országban az emberkereskedelem áldozatainak toborzásához felhasznált legfontosabb eszközök közé tartozik... Az információs és kommunikációs technológiákat használják a toborzásra, az áldozatok utazásának és szállásának megszervezésére, az áldozatok révén nyújtott szolgáltatások reklámozására, az elkövetők közötti kommunikációra, az áldozatok kontrollálására és a bűncselekményből származó jövedelem átutalására.”⁸

Éppen azért jelen alapozó kutatás több ponton is kitért a lakossági internethasználatra, az ebben rejlő – és az emberkereskedelem szempontjából releváns – kockázatokra, illetve az internet tudatos használatára. A tudatos használat alatt azt értjük, vajon mennyiben vannak felvértezve az internetet használók arra, hogy észrevegyék a lehetséges veszélyeket, akár például az online felületeken előforduló toborzási technikák (pl. álláshirdetések esetében) vonatkozásában.

Az internethasználat ma már szinte mindenki körében megfigyelhető jelenség, és nagyon sokféle céllal használják a digitális teret az emberek: információszerezésre, kapcsolattartásra, szórakozásra, stb. Ez azt is

⁸ A BIZOTTSÁG JELENTÉSE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK ÉS A TANÁCSNAK

az emberkereskedelem megelőzéséről, és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről szóló 2011/36/EU irányelv 20. cikkében előírtak szerinti harmadik jelentés az emberkereskedelem elleni küzdelem terén elért eredményekről (2020) {SWD(2020) 226 final} forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0661&from=EN>

jelenti, hogy az elvi lehetőség ma már mindenki számára adott, hogy belefusson olyan kéretlen megkeresésekbe, amelynek a végpontjain akár emberkereskedelemmel foglalkozó bűnszervezetek is állhatnak.

A bizottsági jelentésben kiemelt közösségi médiát rengetegen használják Magyarországon, 93%-nyian (akár a regisztrációt igénylő, vagy azt nem is kérő változatát). Ugyanez az érték az általunk kiemelt potenciálisan veszélyeztetett célcsoporton belül 94%. A közösségi médiát legalább heti gyakorisággal használók aránya 80-90% között mozog.

Nagyon magas azok aránya is, akik online álláskeresési portálra is fel szoktak bizonyos gyakorisággal menni (61%), és minden negyedik kérdezett heti szinten ellátogat valamilyen álláshirdetési portálra (a potenciális célcsoporton belül minden második), ami ugyancsak megteremti annak elvi lehetőségét, hogy valaki olyan hirdetéssel találja magát szembe, amelynek háttérében, hirdetőként emberkereskedők állhatnak.

Minden ötödik megkérdezett valamilyen tárkereső oldalt is meg szokott nézni, amely ugyancsak meglegágya lehet olyan nem várt eseményeknek, amelyek végül áldozati létbe sodorhatnak egyeseket, és minden tizedik (de a potenciális célcsoporton belül minden ötödik) megkérdezett ezeket az oldalakat heti gyakorisággal látogatja.

21.sz. táblázat

Ön milyen célból és milyen gyakran szokta az internetet használni?

(azok %-os aránya, akik az adott dolgot legalább heti gyakorisággal szokták csinálni)

	az összes megkérdezett	18-49 éves alapküvé végzettségű
információgyűjtés (információkat keresni, böngészni az interneten)	90	88
kapcsolattartás barátokkal, ismerősökkel (e-mail-ezés, skype-olás, csetelés)	85	85
valamilyen regisztrációhoz kötött közösségi oldalt (pl. Facebook, Instagram, Tiktok, Twitter) látogatni	84	85
híreket olvasni, internetes hírportálokat látogatni (pl. Index, Origo, Telex)	83	77
valamilyen telefonos vagy online csevegőprogramot, üzenetküldő platformot (pl. Messenger, Viber, WhatsApp) használni	77	76
szórakozás (pl. videókat nézni a Youtube-on, filmeket letölteni, számítógépes játékot játszani)	71	78
tanulás	40	45
hivatalos ügyeket intézni az interneten	40	47
valamilyen regisztráció nélkül használható közösségi oldalt látogatni	27	37
valamilyen álláskeresési oldalt nézni	27	46
valamilyen tárkereső oldalt nézni	11	19

Ezen oldalak használata önmagában sok veszélyt hordoz magában, és megkérdezetteket gyakran is érik negatív tapasztalatok, amikor ezekre az oldalakra felmennek. (Természetesen ezek a negatív tapasztalatok az esetek nagy részében nem emberkereskedelemmel kapcsolatos elemekkel vagy kockázatokkal kapcsolatosak, de egy részük lehet akár ilyen is.) Különösen a közösségi média használata rejt veszélyeket magában, itt minden második kérdezettet érte már valamilyen erős negatív tapasztalat, de hasonlóan

veszélyes terepnek mutatkoznak a társkereső oldalak. Ebből a szempontból talán valamivel kevésbé „fertőzöttek” az álláshirdetési oldalak.

21.sz. táblázat

Volt-e Önnek már kellemetlen, negatív tapasztalata a következő oldalakgal kapcsolatban?
(azok %-os aránya, akik már érezték azt, hogy az adott oldalon be akarják csapni, N=akik az adott típusú oldalt szokták használni)

	az összes megkérdezett	18-49 éves alapkü végzettségű
társkereső oldalak	48	50
közösségi oldalak	47	48
álláshirdetéssel kapcsolatos oldalak	28	36

9.1. A közösségi oldalak használata – kockázati elemek

A közösségi oldalak révén nagyon könnyen kapcsolatba tudna lépni egymással emberek, és ezeknek a kapcsolatfelvételeknek a hátterében sajnos rossz szándékú, ártó megkeresések is lehetnek. Ebből a szempontból nincs jó üzenete annak, hogy egy negatív célzatú megkeresés nagyon könnyen el tudja érni az embereket a közösségi médián keresztül. A megkérdezetteknek például 6%-a jelezte, hogy ha ismeretlen megkeresi őt az interneten, akkor automatikusan elfogadja a megkeresést és visszajelöli az illetőt, tehát egyáltalán nem foglalkozik azzal, hogy kivel kerülhet ily módon kapcsolatba (22.sz. táblázat). A potenciálisan veszélyezett célcsoporton belül ennek az automatikus visszajelölésnek sokkal nagyobb – két és félszeres – az esélye. Körükben minden hatodik-hetedik netező teljesen természetes lépésnek tartja a közösségi média használatakor az automatikus visszajelöléseket.

22.sz. táblázat

Mit tesz, ha egy ismeretlen, akivel személyesen még sosem találkozott, megkeresi Önt a közösségi média oldalán?

(%-os megoszlások, N=akik használnak valamilyen közösségi média felületet)

	az összes megkérdezett	18-49 éves alapkü végzettségű
egyből elfogadja a megkeresést, és visszajelöli	6	15
egyből elutasítja az ismeretlen megkeresését	28	29
hosszabban kivár, próbálja kideríteni ki lehet az illető, utánanézi, rákérdezi ismerősöknél, stb., és csak ezek után dönt a visszajelölésről vagy az elutasításról	58	41
nem tudja, nincs válasz	8	15
összesen	100	100

De még ha viszonylag gondosan is jár el a netezők nagy része, így is nagyon sok olyan személy bekerül az megkérdezettek online ismeretségi körébe, akiről igazából fogalmuk sincs, hogy kicsoda, mert személyesen soha nem találkoztak velük, nem is ismerik őket.

Ha időlegesen csak azokra koncentrálunk, akik a közösségi oldalak használata kapcsán a kérdőíves kutatás kapcsán megmondták, hogy hány ismerősük van, és ezek közül hányan vannak olyanok, akiket személyesen nem is ismernek (és ezek az emberek nem hírességek, influencerek), akkor igen általánosnak mondható a kapcsolatban levés teljesen ismeretlen emberekkel. A közösségi média használók kétharmadára igaz, és ezen belül egyharmaduk több mint 20 ilyen emberrel is kapcsolatot tart fenn. Utóbbiak aránya a

potenciálisan veszélyeztetettek körében az átlagosnál valamivel nagyobb, majdnem 40%-uknak van több mint 20 aktív ismeretlen kapcsolata (23.sz. táblázat).

23.sz. táblázat

A bejelölt ismerősei között kb. hány olyan „hétköznapi” ismerőse van, akit személyesen nem ismer, akivel sohasem találkozott, és így tartják a kapcsolatot

(%-os megoszlások, N=akik használnak valamilyen közösségi média felületet, és a kérdésre érdemben válaszoltak)

	az összes megkérdezett	18-49 éves alapkú végzettségű
nincs	38	34
1-20	32	29
21-50	12	10
51-100	6	7
több mint 100	12	20
összesen	100	100

Az automatikus visszajelöléseken és az ismeretlenekkel való kapcsolattartáson túl a biztonsági kockázatokat növeli az is, hogy amikor valaki megoszt valamit a közösségi oldalán, akkor azt mennyire széles kör láthatja: a felhasználó ezt megpróbálja-e valahogy szűrni vagy szabad folyást enged az eseményeknek?

A megkérdezettek egyharmada teljesen publikussá teszi a kommentjeit, tehát azokat bárki láthatja, ily módon nyitott könyv lehet az élete bárki számára (24. táblázat).

24.sz. táblázat

A fő közösségi oldalán, amelyet a leggyakrabban használ, ha közzétesz vagy megoszt valamit, akkor azt kik láthatják?

(%-os megoszlások, N=akik használnak valamilyen közösségi média felületet)

	az összes megkérdezett	18-49 éves alapkú végzettségű
teljesen publikus, nyilvános, tehát bárki láthatja	33	37
részben privát, az ismerősei láthatják	45	39
személyre szabta, hogy mely ismerősei láthatják	15	12
nem tudja, nincs válasz	7	12
összesen	100	100

Szorosan ide tartozik az is, hogy a kérdezett magáról milyen személyes információt tesz fel úgy, hogy azt szabadon mindenki láthatja. Ezzel kapcsolatban rendelkezünk idősoros adatokkal is, és a megoszlások azt mutatják, hogy az érzékenynek mondható, a direkt kapcsolatfelvételt megkönnyítő adatok megadása 2022-ben hasonló volumenűnek mondható, mint volt 2018-ban.

A kérdőíves kutatási adatok szerint minden harmadik megkérdezett az e-mail címét, minden tizedik a lakcímét, és ma már minden ötödik a telefonszámát a közösségi médiában közreadja (utóbbit 2018-ban még csak minden tizedik kérdezett tette meg – 25.sz. táblázat). Ezeknek az információknak a publikus mivolta sajnos megkönnyítheti az ártó szándékkal kapcsolatfelvételt kezdeményezők helyzetét.

Érdekes, hogy a személyes adatok megadásának gyakorisága ezen szenzitív információk vonatkozásában idősorosan viszonylag hasonlóan alakul, nem nagyon változik. Ezzel szemben egyes esetekben a személyes adatok megadásának gyakorlata totálisan megváltozott az elmúlt években. Például a valós életkort ma már jóval kevesebben adják meg, és magukról fotót is kevesebben raknak fel, mint néhány évvel ezelőtt, de

többen hozzák nyilvánosságra azt, hogy mi a hobbijuk. A változások részben annak is köszönhetőek, hogy a kérdezettek által preferált közösségi oldalak az elmúlt években rapid módon megváltoztak, például a Tiktok és az Instagram előretörésével, amely oldalak használata/regisztrációja már más lehet, mint a korábban preferált oldalaké. (A kérdezetteknek a felmérések során arról kell nyilatkozniuk, hogy a fő, leggyakrabban használt oldalukon milyen személyes információkat hoznak nyilvánosságra magukról.)

25.sz. táblázat

A fő közösségi oldalán, amelyet a leggyakrabban használ, milyen információk nyilvánosak, mindenki számára elérhetőek Önről?

(az „igen”-nel válaszolók %-os aránya, N=akik használnak valamilyen közösségi média felületet)

	2018		2022	
	az összes megkérdezett	18-49 éves alapfokú végzettségű	az összes megkérdezett	18-49 éves alapfokú végzettségű
valódi teljes neve	84	79	76	71
saját magáról fénykép	68	70	61	46
valódi életkora	79	78	46	41
hobbjja, érdeklődési köre	22	22	38	40
munkahelye, iskolája neve	42	45	36	29
e-mail címe	38	37	32	32
telefonszáma	11	9	15	18
pontos lakcíme	8	5	8	11

Az elmúlt években egyértelműen emelkedett a megkérdezettek körében a potenciális online veszélyeket, kockázatokat rejtő digitális tevékenységek gyakorlása és ezzel párhuzamosan nőtt a közösségi médián keresztül történő ártó szándékú kapcsolatfelvételek száma. Nőtt az adathalászattal kapcsolatos e-mail-ek száma, azon kérések száma, amelyekben ismeretlen személyek fénykép/videó vagy személyes információk megküldését kérik az internethasználótól, stb. (26.sz. táblázat).

A kérdőívben felsorolt online veszélyek, kockázatok egy része, típusában, jellegében, igen közel áll azokhoz a megkeresésekhez is, amelynek háttérében akár emberkereskedelmi célzatú kapcsolatfelvétel is állhat (pl. hamis online profillal való kommunikálás, fenyegetés, hogy egy titkolt dolgot az interneten körbe fognak küldeni mindenkinek, stb.).

Az adatok azt mutatják, hogy különösen a potenciálisan veszélyeztetett célcsoportok tagjain lehet erőteljes nyomás. Körükben a vizsgált kockázatok, veszélyhelyzetek sokkal gyakrabban fordulnak elő, és esetükben idősorosan sokkal dinamikusabb változások – növekvő veszélyeztetettségi állapotok – figyelhetők meg.

26.sz. táblázat

Önnel előfordult-e már e-mail-ben, üzenetküldő alkalmazáson (pl. Messenger) vagy közösségi oldalán, hogy...

(az „igen”-nel válaszolók %-os aránya)

	2018		2022	
	az összes megkérdezett	18-49 éves alapküvé végzettségű	az összes megkérdezett	18-49 éves alapküvé végzettségű
személyes információkat kértek Öntől (pl. a nevét vagy a címét vagy a telefonszámát), olyanok, akiket személyesen nem ismer valaki, akivel sokat beszélt az interneten, és akivel sok mindent megosztott magáról, hirtelen teljesen eltűnt, elérhetetlenné vált*	12	14	24	29
idegenek arra kértek, hogy fényképet vagy videót küldjön magáról	10	13	19	24
személyes adatokat küldött el magáról (pl. a nevét vagy a címét vagy a telefonszámát) olyan valakinek, akit csak az interneten keresztül ismert meg	10	10	16	22
valakiről, akivel sokat beszélt az interneten, kiderült, hogy hamis online profillal rendelkezett*	-	-	14	22
fényképet vagy videót küldött magáról olyan valakinek, akit csak az interneten keresztül ismert meg	9	11	12	20
megfenyegették az interneten azzal, hogy egy Ön által titkolt dolgot körbe fognak küldeni mindenkinek*	-	-	12	14
valaki, akit személyesen nem ismert, titkos, bizalmas információt/adatot kért el Öntől (pl. jelszavát, bankszámlaszámát)	6	5	11	16
olyan fényképet, videót, információt küldött el magáról valakinek, amit utólag megbánt	7	7	10	13

* a 2018-as felmérésben ezek az itemek nem szerepeltek

9.2. (Online) álláshirdetések – kockázati elemek

A kockázat elemek egy sajátos csoportját jelentik azok az esetek, amikor valaki egy nagyon kedvező álláslehetőségről hall, vagy egy ilyen ajánlattal keresik meg direktén.

Ebben a fejezetben az álláshirdetésekkkel fogunk részletesebben foglalkozni, és azzal, hogy itt milyen veszélyek leselkednek az érdeklődőkre. A téma jellegére tekintettel ebben a részben csak az gazdaságilag aktív korúak, a 18-64 évesek válaszaival fogunk foglalkozni, mert ez a kérdéskör a számukra lehet releváns, és az emberkereskedelem szempontjából is – különösen a munkacélú kizsákmányolás esetében – ez a korosztály a veszélyeztetett a leginkább.

Az internetnek ma már az álláskeresések területén is kitüntetett szerepe van – igaz nem kizárólagos szerepe. Az előző fejezetben már ismertettük, hogy milyen sokan látogatják az álláskeresési portálokat. És még ennél is magasabbra tehető azok aránya, akik a jövőben, ha munkát keresnének, akkor azt az internet segítségével

tennék: vagy ezen specifikus honlapok szolgáltatásainak igénybevételével, vagy más formában, de ugyancsak a világhálón keresztül. Az internet térnyerését jól mutatják az idősoros adatok is. Míg 2018-ban a gazdaságiak aktív korúak 74%-a mondta azt, hogy az interneten keresne állást, vagy internetes álláshirdetésekre jelentkezne, ha ez aktuálissá válna, addig 2022-ben már 85%-uk valószínűsíti azt, hogy így cselekedne (27.sz. táblázat).

27.sz. táblázat

Tegyük fel, hogy szeretne egy (új) munkahelyen dolgozni vagy munkahelyet váltani. Milyen módon próbálna meg munkát találni?

(azok %-os aránya, akik „nagyon valószínűnek”, „inkább valószínűnek” tartják az adott módszert, N=gazdaságilag aktív korosztály, 18-64 évesek)

	2018		2022	
	az összes megkérdezett	18-49 éves alafokú végzettségű	az összes megkérdezett	18-49 éves alafokú végzettségű
interneten keresne, internetes álláshirdetésekre jelentkezne	74	69	85	77
barátai, ismerősei révén, az ő segítségükkel, amit ők ajánlanának	86	89	81	72
családtagjai, rokonai révén, az ő segítségükkel, amit ők ajánlanának	83	91	73	73
hivatalon, munkaügyi központon keresztül*			55	59
munkaközvetítő cégen keresztül*			51	51
napi, illetve hetilapokban megjelenő hirdetésekre jelentkezne	58	61	48	55
ingyenes reklámújságokban megjelenő hirdetésekre jelentkezne	49	56	47	49
utcán, lépcsőházban, nyilvános helyen kifüggesztett hirdetésekre jelentkezne	36	43	32	43

* a 2018-as felmérésben ezek az itemek nem szerepeltek

Maga a kérdés egy szituatív helyzetet teremt a kérdezettek számára; mit tennének, ha abba a helyzetbe kerülnének, hogy valóban munkát kellene keresniük, mert éppen nincs állásuk/elbocsátották őket. Bár a kérdés egy feltételezett szituációba vonja be a válaszadókat, de sokak számára ez a közeljövőben akár valóság is lehet. A felmérés során az érintett korosztály tagjainak 22%-a jelezte, hogy komoly realitása van annak, hogy el fogják veszíteni az állásukat/a munkahelyüket a jövőben (28.sz. táblázat). Ebben az állását feltehetően elvesztő csoportban már 88%-nyian mondják azt, hogy online keresnének munkát, és sokan közülük ezt komoly kihívásnak is tartják, mert 69%-uk mondja azt, hogy ha elveszítené az állását/munkahelyét, nagy valószínűséggel nehezen találna új állást.

28.sz. táblázat

Ön mennyire tartja valószínűnek, hogy...

(azok %-os aránya, akik „nagyon valószínűnek”, „inkább valószínűnek” tartják,
N=gazdaságilag aktív korosztály, 18-64 évesek)

	gazdaságilag aktív korosztályon belül		akik azt mondják, hogy a közeljövőben elveszíthetik az állásukat	
	az összes megkérdezett	18-49 éves alapkú végzettségű	az összes megkérdezett	18-49 éves alapkú végzettségű
a közeljövőben elvesztheti az állását/munkahelyét	22	30	-	-
ha elveszítené az állását/munkahelyét, nehezen találna új állást	43	38	69	65

Bár a felmérés során alapvetően az online tudatosságot próbáljuk meg felmérni, például az álláshirdetések fogadtatása kapcsán, de látni kell, hogy álláshirdetésekkkel nemcsak online, hanem offline módon is gyakran találkozunk a kérdezettek (pl. munkaközvetítők révén, ingyenes reklámújságokban szereplő hirdetések formájában, kifüggesztésekkel utcán, lépcsőházban, stb.). Fontos kérdés, akár online, akár offline álláshirdetéssel találkozik valaki, hogy az álláskereső számára mennyire tűnik az fel, hogy itt lehet, hogy egy nem valós, megtévesztő álláshirdetéssel áll szemben.

A lehetséges hozzáállásokat itt is szituatív kérdésekkel mértük fel a megkérdezettek körében - mit tennének a munkavállalók, ha látnának egy kedvező álláshirdetést különböző feltételekkel, szövegezéssel, és ebben az esetben ajánlanák-e ezt egy ismerősüknek –, és külön azok körében, akik azt feltételezik, hogy a közeljövőben utcára kerülhetnek, munkanélkülivé válhatnak.

Ezt a kérdéskört már a 2018-as felmérés is érintette, és mind az akkori, mind a mostani felmérés adatai azt mutatják, hogy az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők az átlagosnál „hiszékenyebbek”, könnyebben megvezethetők. Körükben 30-40%-nyian beállalnák, illetve ajánlanák azokat az álláslehetőségeket, ahol a külföldi munkavállalást úgy hirdetnék meg, hogy az állás betöltésének nem volna feltétele az idegen nyelv tudása, vagy akár külföldi, akár belföldi munkavégzésről szóló álláslehetőségeknél csak egy telefonszám vagy egy jelige lenne megadva, vagy a hirdetésből nem derülne ki a fizetés nagysága, a hirdető cég neve (29.sz. táblázat).

Jelen felmérés adatai nemcsak azt mutatják, hogy a potenciálisan veszélyeztetett célcsoport tagjai emelkednének felül nagyobb számban ezeken a hirdetési „turpisságokon”, hanem azt is, hogy a kényszer nagy úr. Akik azt feltételezik, hogy esély van arra, hogy a közeljövőben elbocsátják, azok is nagyobb számban jelentkeznének be olyan állásokra (vagy ajánlanának ezeket ismerőseiknek), amelyeknek meghirdetése több alaki hibát és kockázati elemet is tartalmaz.

29.sz. táblázat

Tegyük fel, hogy lát egy olyan álláshirdetést, ami nagyon kedvező fizetési lehetőséget kínál. Ön mennyire tartja valószínűnek, hogy javasolná ezt az álláslehetőséget ismerőseinek, ha a következő információk szerepelnének a hirdetésben

(azok %-os aránya, akik „nagyon valószínűnek”, „inkább valószínűnek” tartják,
N=gazdaságilag aktív korosztály, 18-64 évesek)

	gazdaságilag aktív korosztályon belül		akik azt mondják, hogy a közeljövőben elveszíthetik az állásukat	
	az összes megkérdezett	18-49 éves alapkú végzettségű	az összes megkérdezett	18-49 éves alapkú végzettségű
külföldön történő munkavégzés esetén nem írják elő feltételként az idegennyelv-tudását	33	38	43	39
a hirdetésben csak telefonszám vagy jelige lenne megadva	25	38	40	43
nem derülne ki, hogy bruttó vagy nettó összegről van szó bérként	22	39	35	32
a hirdetésből nem derülne ki, hogy melyik cég hirdeti meg az állást	20	29	33	31
nem derülne ki a munkavégzés pontos helye	15	24	26	25
a hirdetésben szerepelne, hogy a munka elkezdésének az a feltétele, hogy a jelentkező fizessen előre be foglalként	12	20	21	14

Az álláshirdetések tudatos „olvasásával”, megközelítésével kapcsolatban örömteli adat, hogy az elmúlt években jelentős mértékben megemelkedett azok aránya, akik azért nem ugranának egyből egy kecsegtetőnek gondolt, de azért veszélyeket is magában hordozó hirdetésre. Ha a megkérdezettek abból a szituatív helyzetből indulnak ki, hogy kapnának egy jó álláslehetőséget, amivel kapcsolatban azért felmerülhetnek problémák, de az ajánlat csak itt és most él, tehát egyből el kellene fogadniuk, ma kevesebben vállalnák be ezt az elsőre rizikósnak tűnő helyzetet, mint néhány évvel ezelőtt.

A megkérdezettek inkább kívánnak megpróbálnának valahogy utánanézni, milyen cég állhat a háttérben, megbízható-e, tehát egyből nem fogadnák el az állást. Míg 2018-ban még 45%-nyian választották ezt a válaszlehetőséget, addig 2022-ben már 64%-nyian (30.sz. táblázat). Ezek az adatok a tudatos döntések, illetve internetes folyamatok esetében az online tudatosság jelentős mértékű megerősödését mutatják, és ez a fajta fejlődéstörténet a veszélyeztetettebb társadalmi csoportokban (18-49 évesek és alapkú végzettséggel rendelkeznek) is megfigyelhető.

30.sz. táblázat

Tegyük fel, hogy meglát egy hirdetést, amely nagyon magas fizetést ígér, de valamiért bizonytalan lenne abban, hogy lehet-e hinni a hirdetésnek. Viszont az állást csak úgy kaphatná meg, ha azonnal elvállalja. Mit tenne egy ilyen esetben?

(a válaszok %-os megoszlása, N=gazdaságilag aktív korosztály, 18-64 évesek)

	2018		2022	
	az összes megkérdezett	18-49 éves alafokú végzettségű	az összes megkérdezett	18-49 éves alafokú végzettségű
előzetesen megpróbálna valahogyan utánanézni a dolognak: milyen cégről van szó, megbízható-e, tehát egyből nem fogadná el az állást	45	44	64	68
mivel nincs idő arra, hogy utánanézzon a dolognak, elfogadná az állást, és aztán menet közben meglátná, mi a helyzet	18	23	12	14
nem fogadná el az állást, keresne inkább egy másikat	38	33	23	18
összesen	100	100	100	100

A tudatossághoz kapcsolódik, illetve a szabályozott munkaerőpiacon való megjelenés igényét és lehetőségét is mutathatja, hogy elmúlt években csökkent azok aránya, akik munkaszerződés nélkül is elvállalnának egy munkát. 2018-ban minden ötödik ember fogadott volna el így egy állást, 2022-ben már csak minden tizedik. Igaz, akik arra számítanak, hogy a közeljövőben utcára kerülhetnek, azok ennél nagyobb számban tudják elképzelni azt, hogy adott esetben munkaszerződés nélkül helyezkedjenek el (31.sz. táblázat).

Az adatok értelmezése során érdemes tekintettel kell lenni arra is, hogy 2018-hoz képest a munkaerőpiac átalakult, ma kifejezett kereslet van a munkaerő iránt, ami a munkavállalókat helyzeti előnybe hozhatja. Természetesen a várható gazdasági recesszió ezeket az erőviszonyokat komoly mértékben átrendezheti a jövőben.

31.sz. táblázat

Ön mennyire tartja valószínűnek, hogy elfogadna egy álláslehetőséget, hogy ha csak munkaszerződés nélkül alkalmaznák?

(azok %-os aránya, akik „nagyon valószínűnek”, „inkább valószínűnek” tartják, N=gazdaságilag aktív korosztály, 18-64 évesek)

	2018		2022	
	az összes megkérdezett	18-49 éves alafokú végzettségű	az összes megkérdezett	18-49 éves alafokú végzettségű
valamennyire valószínű	19	26	13	21
valamennyire valószínű – azok körében, akik tartanak attól, hogy a közeljövőben el fogják bocsátani őket	-	-	20	30

* a 2018-as felmérésben ez a kérdés nem szerepelt

10. AZ ÁLLAMI INTÉZMÉNYI HÁTTÉRRŐL AZ EMBERKERESKEDELEM ELLENI HARCBAN

Az emberkereskedelem elleni küzdelem kapcsán az intézmények szerepvállalásával kapcsolatos lakossági véleményekkel már a 2018-as kutatás is foglalkozott. Az akkori kutatásból az derült ki, hogy az áldozati lét zárószakaszában, amikor az áldozat megpróbál kikerülni, kilépni a számára terhes folyamatból, akkor az állami intézményrendszer bekapcsolódását ebbe a folyamatba eléggé egypólusúnak látják a kérdezettek. Ebben a szakaszban tulajdonképpen majdnem mindenki elsősorban rendőrségi feladatnak tartja a probléma kezelését, megoldását.

Ugyanezt mutatják a mostani felmérés adatai is. Jelen kutatás kapcsán az állami intézmények szerepvállalását nemcsak az ún. post-szakaszban vizsgáltuk, hanem az ún. pre-szakaszban is, amikor még minden előtt vagyunk, és valaki éppen közel áll ahhoz, hogy az emberkereskedelem áldozatává váljon. Ebben a szakaszban vajon milyen intézményiek felelőségéről tesz említést a közvélemény?

10.1. Intézményi felelőség az áldozattá válás folyamatában („pre-szakasz”)

Az áldozattá válás folyamatával egy korábbi fejezetben már részletesen foglalkoztunk. Akkor azt állapítottuk meg, hogy a gazdaság rendszerének működőképessége determinálóan hathat, de emellett egy sor társadalmi alrendszer diszfunkcionális működése is akaratán kívül támogathatja az áldozattá válást (pl. az oktatási rendszer, a szociális szféra, stb.). Ha külön-külön szóba hozzuk a lehetséges állami intézmények felelőségét, akkor az derül ki, hogy valóban sokrétű a kép. Míg a post-szakaszban minden cselekvést, segítséget a rendőrséghez kapcsolnak a kérdezettek, addig a pre-szakaszban már differenciáltabban közelítenek a kérdéshez – ki segíthet abban hogy valaki ne váljon az emberkereskedelem áldozatává -, és a válaszadók a kérdésre válaszolva több intézmény felelőségét is kihangsúlyozzák.

Érdekes, hogy a közvélemény ebben a pre-szakaszban is nagyon erőteljesen kiemeli a rendőrség szerepvállalását (32.sz. táblázat). Az intézményi lista élén itt is a rendőrség áll (69%), mint egy olyan szervezet, amely sokat tehet azért, az áldozattá válás folyamatát megakadályozza (akár potenciális áldozatok oktatásával, akár az emberkereskedők elleni szigorúbb vagy hatékonyabb fellépéssel már a folyamatok elején). De a rendőrség mellett a közvélemény sokat vár a szociális szféra szereplőitől is (gyermekvédelem/családvédelem – 64%, gyámügy – 48%), illetve az oktatási rendszertől is (tanárok, iskolák – 49%).

De nemcsak az állami szféra szereplői kerülnek megszólításra. A megkérdezettek nagy része ugyanis azon a véleményen van, hogy legtöbbet az áldozatok családjai tehetnek, az ő felelőségük a legnagyobb abban, valaki ne váljon áldozattá (73%). Az állami intézményrendszer szereplői mellett a nem-állami intézményrendszer főbb reprezentánsait is kiemelik a kérdezettek a folyamatban (pl. a civil szervezetek – 44%), tehát a folyamat elején még nagyon sok szereplős az a tér, amelynek felelősége van abban, hogy kik válnak az emberkereskedelem áldozatává Magyarországon.

32.sz. táblázat

Ön mint gondol, ma mely szakemberek, mely intézmények tudnak a legtöbbet segíteni abban, hogy valaki ne váljon az emberkereskedelem áldozatává?

(az adott szervezetet, intézményt megnevezők %-os aránya, N=akik a kérdésre érdemben válaszoltak)

	az összes megkérdezett	18-49 éves alacsony végzettségű
család, rokonság (barát)	73	58
rendőrség	69	72
gyermekvédelem (családvédelem)	64	47
iskola, tanár, (iskola)pszichológus	49	36
gyámügy	48	37
civil szervezet	44	31
sajtó (tévé, rádió, újság)	35	23
Belügyminisztérium	23	19
követség, konzulátus	21	15
egyház	19	12
védőnő	17	11
házi orvos/gyerekorvos	17	12

10.2. Intézményi háttér az emberkereskedelem áldozatainak segítésében („post-szakasz”)

A post-szakaszban a lakosság viszont alapvetően rendőrségi/hatósági feladatként határozza meg a problémakör kezelését, tehát ha valaki áldozattá válik vagy valaki ilyen esetről szerez tudomást, akkor a megkérdezettek túlnyomó többsége szerint az érintetteknek segítségért a rendőrséghez kell fordulniuk (92% - 32.sz. táblázat).

Az idősoros adatok azt mutatják, hogy a korábbi évekhez képest valamelyest nőtt azok száma, akik fontosnak tartanak, hogy ezekről az esetekről a szociális intézményrendszer is értesüljön, hogy a maguk eszközeivel ők is segítséget tudjanak nyújtani az áldozatoknak. A gyermekvédelem, illetve a gyámügy érintettsége a kérdéskörben valószínűleg összefüggésbe hozható azzal, hogy az áldozatokat sok esetben gyermek-, fiatalokéknak gondolják a kérdezettek.

Az intézmények felelősségére, szerepvállalására feltehetően hatással van az is, hogy a kérdezettek milyen áldozati profilból indulnak ki. Ha az áldozat külföldre kerül, akkor a külképviseleti szervek felelősségére is ki lehet térni, ha családos, akkor elvárható, hogy a családtagjai is belépjenek segítőként.

Bár az adatok azt mutatják, hogy ebben a szakaszban is sok szereplő kerül szóba a kérdezettek részéről, de a véleményekben a szervezeti szegmenst egyértelműen egy intézmény uralja: ez pedig a rendőrség.

33.sz. táblázat

Ön szerint, ha valaki emberkereskedelem áldozata lesz, vagy ha valaki tudomást szerez ilyen esetről, akkor hova, kihez fordulhat segítségért?

(az adott szervezetet, intézményt megnevezők %-os aránya, N=akik a kérdésre érdemben válaszoltak)

	2018		2022	
	az összes megkérdezett	18-49 éves alapkú végzettségű	az összes megkérdezett	18-49 éves alapkú végzettségű
rendőrség	92	95	92	87
gyermekvédelem (családvédelem)	20	18	36	25
gyámügy	25	14	35	26
követség, konzulátus	28	25	33	19
család, rokonság (barát)	26	18	31	33
civil szervezet	21	13	26	20
sajtó (tévé, rádió, újság)	18	19	25	19
Belügyminisztérium	27	23	18	15
iskola, tanár, (iskola)pszichológus	9	5	18	11
egyház	7	4	8	6
házi orvos/gyerekorvos	5	5	8	5
védőnő	4	3	7	4